

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Taidekasvatuksella vuorovaikutusta rakentamassa

-Vanhempien näkemyksiä TAIKAVA-hankkeesta

Ikäheimo, Roosa-Johanna
Viitanen, Heli

2016 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Taidekasvatuksella vuorovaikutusta rakentamassa -Vanhempien näkemyksiä TAIKAVA-hankkeesta

Ikäheimo R.-J., Viitanen H.
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Roosa-Johanna Ikäheimo, Heli Viitanen

Taidekasvatuksella vuorovaikutusta rakentamassa -Vanhempien näkemyksiä TAIKAVA-hankkeesta

Vuosi 2016 Sivumäärä 46

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten TAIKAVA-hankkeella voitiin tukea lapsia vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden näkökulmista sekä mitä mahdollisuuksia taidekasvatus antoi päiväkodin ja kodin yhteistyölle. Toimeksiantajamme oli Vantaan varhaiskasvatusvirasto, jonka tarpeena oli kerätä vanhempien näkemyksiä TAIKAVA-hankkeesta sekä saada alustavia tuloksia hankkeeseen liittyen. Tarpeen pohjalta toteutettiin hankkeeseen osallistuneiden päiväkotilasten vanhemmille kysely tammikuussa 2016, jonka vastauksista tehtiin yhteenveto. Yhteenvedon avulla Vantaan kaupunki pystyi arvioimaan hankkeen vaikutuksia taidekasvatuksen vakiinnuttamiseksi osaksi Vantaan varhaiskasvatusta. Vastauksista saatu materiaali toimi opinnäytetyömme aineistona. Opinnäytetyön tavoitteena on antaa lisätietoa sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen kentälle taidekasvatuksen mahdollisuuksista tukea vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä sekä yhteistyötä päiväkodin ja kodin välillä varhaisiän taidekasvatuksen sekä TAIKAVA-hankkeesta saatujen tulosten pohjalta.

Opinnäytetyömme oli laadullinen tutkimus ja tiedonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselyä, joka sisälsi kuusi kysymystä. Vanhempien vastaukset analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä. Keskeiset tulokset osoittivat, että taidekasvatus edisti lasten itseilmaisua sekä oman äänen ja vahvuuksien esiintuomista, vahvistaen lasten itsetuntoa sekä lujittaen vuorovaikutusta ja tehden tilaa yhteistoiminnalle myös integroiduissa ryhmissä. Vanhempien kokemusten mukaan taidekasvatus toimi yhteistyötä edistävänä tekijänä päiväkodin ja perheen välillä sekä viritti yhteistoimintaa kotona taiteen parissa. Saatujen tulosten pohjalta taidekasvatusta voidaan suositella toteutettavaksi päiväkodeissa yleisesti.

Asiasanat: taidekasvatus, varhaiskasvatus, vuorovaikutus, yhteisöllisyys

Ikäheimo Roosa-Johanna, Viitanen Heli

Creating interaction with art education -Parents' experiences of the TAIKAVA-project

Year	2016	Pages	46
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to establish how the TAIKAVA project helped children interact and what possibilities art education could give to the collaboration and sense of community between a kindergarten and parents. This thesis was commissioned by the City of Vantaa to find out parent's views and experiences of the TAIKAVA project and to obtain preliminary results from the project. To achieve this a synopsis was made of a survey sent to the parents of children attending a kindergarten carried out in January 2016. The aim was that the City of Vantaa could use this thesis for evaluating the impact of the project in the process of establishing art education as a part of early childhood education in Vantaa. The survey answers were used as the material for our thesis. The thesis also aimed to give new insight on the possibilities of art education in the fields of social services and early education.

Qualitative research was conducted by collecting data using an internet questionnaire that consisted of six questions. The responses were then analyzed. The key results show that art education helped children to express themselves by bringing out their own voices and strengths, improving self-esteem, deepening interaction and making room for collaboration also in integrated groups. The parents found that art education improved collaboration between the kindergarten and families and activated joint art activities at home. The results indicate that more art education can be recommended for kindergartens and the early education field in general.

Keywords: art education, early education, interaction, sense of community

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	TAIKAVA-hanke	7
3	Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa	9
3.1	Taide varhaiskasvatussuunnitelmassa	10
3.2	Taidekasvatus tekemässä tilaa luovuudelle ja yhteisöllisyydelle.....	11
3.3	Draama.....	12
3.4	Musiikki	13
3.5	Tanssi ja sirkus	14
3.6	Kuvataidekasvatus	16
4	Vuorovaikutus, yhteisöllisyys ja osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	17
4.1	Vuorovaikutusta rakentamassa	17
4.2	Näkemyksiä yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen.....	18
4.3	Kasvatuskumppanuus	21
5	Tutkimuksen tausta ja toteutus	23
5.1	Tutkimuksen tausta ja aineistonkeruu	23
5.2	Tutkimuskysymykset.....	24
5.3	Aineiston analysointi.....	24
6	Tulokset.....	25
6.1	Lapsen itseilmaisu taiteen kautta	26
6.2	Taidekasvatus taitojen ja vahvuuksien kehittäjänä.....	28
6.3	Avartava ja yhteisöllinen taidekasvatus.....	30
6.4	Taidekasvatus päiväkodin ja perheen yhteistyön vahvistajana	32
6.5	Vanhempien visio ja toiveet.....	32
7	Johtopäätökset	33
8	Eettisyys ja luotettavuus tutkimuksessa	37
9	Pohdinta	38
	Lähteet.....	43
	Liitteet.....	46

1 Johdanto

Opinnäytetyömme lähti liikkeelle yhteistyökumppanimme, Vantaan kaupungin, tarpeesta kertoa vanhempien kokemuksia Taidekasvattajat varhaiskasvatuksessa (TAIKAVA)-hankkeesta. Suunnittelimme ja toteutimme vanhemmille suunnatun nettikyselyn, jonka avulla keräsimme havaintoja taidekasvatuksen näkymisestä kodin arjessa, lapsen kehityksessä, oppimisessa ja hyvinvoinnissa sekä yhteistyössä päiväkodin ja kodin välillä TAIKAVA-hankkeen aikana. Kysely toteutettiin kymmenessä TAIKAVA-päiväkodissa tammikuun 2016 aikana sähköisen lomakkeen avulla. Vanhempien vastauksista kokosimme opinnäytetyöstämme erillisen yhteenvedon Vantaan kaupungille ja itse opinnäytetyössä keskityimme analysoimaan vastauksia vuorovaikutuksen, yhteistyön ja yhteisöllisyyden näkökulmista.

TAIKAVA-hanke on Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen ja kulttuuripalveluiden yhteinen, kaksivuotinen, poikkihallinnollinen kehittämishanke, joka kohdistuu varhaiskasvatukseen. TAIKAVA-hankkeen tarkoituksena on tuottaa uusia tapoja tukea lasten hyvinvointia sekä tuottaa taide- ja kulttuuripalveluita varhaiskasvatukseen taidekasvatuksen avulla. Hankkeeseen on osallistunut kymmenen päiväkotia, joissa avustajat on korvattu taidepedagogeilla. Taidepedagogit ovat syventyneet kukin yhteen taideaineeseen, joita ovat musiikki, tanssi ja sirkus, draama sekä kuvataide. (TAIKAVA-hanke 2015.)

Taiteen on todettu toimivan hyvinvoinnin tuottajana ja sillä voidaan tukea henkistä ja taloudellista kasvua jo ihmisen varhaisista vuosista lähtien. Kuuluessaan luontevana osana kasvuun ja oppimiseen ja ollessaan jokaisen perusoikeus, taide tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia tulevaisuuden yhteiskunnalle. Päiväkoti voi toimia kulttuurisena paikkana, jossa hoidon ja kasvatuksen lisäksi päiväkodin toiminnasta tulee kulttuurinen kokemus. Tällainen päiväkotitarjoaa tilan, jossa erilaiset lapset, aikuiset ja kulttuurit kohtaavat vahvistaen lapsen identiteettiä paikallisesti, lapsen ollessa mukana aktiivisena toimijana muovaamassa omia ympäristöjään osallistuen ja vaikuttaen. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 5.)

Rusasen (2007, 22-24) mukaan varhaiskasvatuksen taidekasvatuksen esiin tuominen on tärkeää taidekasvatuksen arvostuksen kasvattamiseksi ja merkityksen vahvistamiseksi. Etenkin Suomessa varhaiskasvatuksen taidekasvatuksesta tehtyä tieteellistä tutkimusta on edelleen varsin vähän, vaikka taide yleisesti tunnustetaan voimavaraksi ja sivistyksen lähteeksi. (Rusanen 2007, 22-24). Taidekasvatuksesta tehdyn tutkimuksellisen tiedon vähyden vuoksi TAIKAVA-hankkeen kaltainen toiminta on merkittävää myös tiedon tuottamiseksi. Raportointi taidekasvatushankkeiden onnistumisesta on tärkeää mielenkiinnon herättämiseksi sekä taidekasvatuksen puolesta puhumiseksi. Toivommekin tämän opinnäytetyön tuovan lisätietoa taidekasvatuksen mahdollisuuksista sekä herättävän mielenkiintoa taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan.

Työmme ensisijaisena tavoitteena oli kerätä vanhemmilta materiaalia, jonka avulla Vantaan kaupungin oli mahdollista saada riittävää tietoa Taikava-hankkeen vaikutuksista, ja mahdollisesti vakiinnuttaa taidekasvatus pysyväksi toimintamalliksi päiväkoteihin. Tavoitteena oli myös kartoittaa tietoa taidekasvatuksen mahdollisuuksista varhaiskasvatuksessa sekä taiteen soveltamisesta sosiaalisten taitojen vahvistajana. Tärkeässä osassa sosionomin työnkuvaa ovat vuorovaikutuksen luominen sekä sosiaalisten tilanteiden ja yhteisöllisyyden tukeminen asiakassuhteissa (Sosionomi, 2016). Tästä syystä on perusteltua tutkia taidekasvatusta vuorovaikutuksen ja sosiaalisuuden näkökulmista, jolloin valmis opinnäytetyömme tulee antamaan aiheesta lisätietoa sosiaali- ja kasvatustieteen ammattilaisille, alan opiskelijoille sekä kaikille taidekasvatuksesta varhaiskasvatuksen ympäristössä kiinnostuneille.

Opinnäytetyömme alkaa kirjallisuuskatsauksella, jossa käsittelemme TAIKAVA-hanketta, taidekasvatusta, vuorovaikutusta, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Tämän jälkeen esittelemme tutkimuskysymykset, vanhempien vastauksista tehdyn analyysin ja analyysin johtopäätökset. Lopussa käsittelemme tutkimustamme eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta ja viimeisenä pohdimme opinnäytetyöprosessin aikana heränneitä ajatuksia taidekasvatuksesta.

2 TAIKAVA-hanke

TAIKAVA-hanke on Vantaan varhaiskasvatuksen ja kulttuuripalveluiden syksystä 2014 kevääseen 2016 kestävä yhteistyöhanke. TAIKAVA-hankkeessa mukana olleet päiväkodit muokkasivat yksikkönsä henkilöstörakennetta niin, että päiväkotiryhmien resurssiavustajien sijaan varhaiskasvatustyöryhmiin otettiin mukaan taidepedagogeja. Vanhempien, päiväkodin varhaiskasvattajien sekä eri taiteenalojen taidepedagogien yhteistyönä suunniteltiin ryhmäkohtaista taidetoimintaa, jota on toteutettu kahden vuoden ajan musiikki-, draama-, sirkus- ja tanssi- sekä kuvataidepedagogien johdolla. Hankkeen ajatuksena on ollut lisätä päiväkotiryhmissä pedagogisen koulutuksen omaavaa henkilöstöä ja sitä kautta pedagogista osaamista. Taidekasvatusta on toteutettu lapsiryhmissä, joissa oppimisessa ja kasvussa tukea tarvitsevien lasten erityistarpeet on pyritty kartoittamaan ja huomioimaan toiminnan sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa. (Karimäki & Halme 2014.)

TAIKAVA-hankkeen taustalla on inklusiivinen näkemys, jossa tukea tarvitsevien lasten osallisuus ryhmän toimintaan pyritään mahdollistamaan huomioimalla heidän erityistarpeensa, jolloin koko lapsiryhmän yhdessä toimiminen vertaisryhmänä on mahdollista (Halme 2015). Inklusion juuret ulottuvat 1960-luvulle integraatio-ajatteluun, jolla tarkoitettiin vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien lasten oikeutta ja mahdollisuutta osallistua yleiseen perusopetukseen mahdollisimman pitkälle ilman erityisluokkia. 1980-luvulla alettiin puhua inklusiosta, joka Unescon lauselmassa määritellään prosessiksi vastata erilaisten oppijoiden tarpeisiin saada lisämahdollisuuksia osallistua täysivaltaisesti opetukseen, koulutukseen, kulttuuriin ja yhteisölliseen elämään. Kaikille lapsille tulisi näin ollen taata tasavertaiset mahdollisuudet

muuttaen toiminnan menetelmiä, rakenteita, sisältöjä ja toimintasuunnitelmia niin, että osallisuus yhteiskunnan järjestämään kasvatukseen ja opetukseen olisi mahdollista. (Opetusministeriö 2007, 11, 19-20.)

Inklusion onnistuminen edellyttää kaikkien kasvattajien vahvaa yhteistyötä ja vastuunottoa. Päiväkodin arjen toimintoihin nivoutuneet taidekasvatuksen keinot on voitu ottaa käytäntöön esimerkiksi odottelu- ja siirtymähetkien musiikkihetkinä tai draamallisina tuokioina. Vantaalla varhaiskasvatuksen pedagogisena painopisteenä ollut leikki haluttiin pitää lähtökohtana myös TAIKAVA-hankkeen taidekasvatuksessa. Päiväkotien toiminnasuunnittelu pedagogisesti vahvoihin perusteisiin avaa polkuja kestäväälle ja laadukkaalle varhaiskasvatukselle, joka lisää yksilön positiivisia mahdollisuuksia myöhemmissä elämän vaiheissa. Taidetoiminnan, draaman, teatterin, luovuuden ja elämyksellisyyden kautta on mahdollista saada aikaan aktiivista vuorovaikutusta, jonka avulla lasten ja aikuisten yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot vertaisryhmässä kasvavat ja mahdollisesti piilossa olevat taidot pääsevät esiin. (Halme 2015.)

Muuttuvassa yhteiskunnassa inklusiolla voidaan ehkäistä syrjäytymistä sekä päivähoito- ja perusopetusjärjestelmästä että niiden sisällä. Inklusio nähdäänkin tilanteissa ja ajassa muuttavana osallistumisen ja oppimisen esteiden purkamisen prosessina. Opetusministeriön Eri-tyisopetuksen strategia (2007, 19-30) julkaisussa todetaan, että varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on merkittävää kiinnittää huomiota lapsen kasvuympäristöön sekä tunnistaa laaja-alaisesti lasten erityistarpeet ja tukimuodot, sillä juuri varhaiskasvatasiässä luodaan pohja elinikäiselle oppimiselle. Oppimista ja elämään osallistumista vaikeuttavia tekijöitä voivat olla kielelliset, neurologiset, tunne-elämän sekä sosiaaliset ongelmat, viivästynyt kehitys sekä aistivammat. Esiopetuksen tärkeänä tehtävänä onkin tasoittaa sosiaalisesta taustasta ja erilaisista oppimisvaikeuksista johtuvia eroja sekä tunnistaa ja puuttua ennaltaehkäisevästi ja yksilöllisesti jo varhaisessa vaiheessa, tarjoten lapselle tarvittavia tukitoimia. (Opetusministeriö 2007, 19-30.) Esiopetuksen tavoitteita ovatkin lapsen oppimis- ja kehitysedellytysten vahvistaminen, sosiaalisten taitojen kasvattaminen sekä terveen itsetunnon vahvistaminen myönteisten oppimistapahtumien avulla (Opetushallitus 2015).

Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden kehittymisen perustana ovat positiiviset vuorovaikutustilanteet. Usein varhaiskasvatuksessa ja koulumaailmassa on lapsia, jotka aiheuttavat hämmennystä, mikäli heidän tarpeensa tai käyttäytymisensä sosiaalisissa tilanteissa ei vastaa valtavirran tapaa toimia. Sen sijaan, että käytettäisiin hyväksi ryhmätoimintaa luoden näillekin lapsille ryhmään kuulumisen kokemuksia, on ajateltu, että he tarvitsevat ensisijaisesti henkilökohtaista ohjausta ja tukea. Jos lapsi ei osaa toimia ryhmässä, on ratkaisuna voitu pitää ryhmästä pois siirtämistä. Ryhmässä olemisen taitojen oppimisessa oleellista on olla osa ryhmää, jolloin taidot karttuvat. Jos lapsi siirretään pois ryhmästä, on näitä taitoja vaikea oppia. Ryhmään

kuulumisen kokemukset luovat lapselle perustaa löytää omia vahvuuksiaan ja pitää niin sanotua erilaisuutta hyväksyttävänä. (Sajaniemi, Suhonen, Nislin & Mäkelä 2015, 85-86.)

TAIKAVA-hanketta tutkinut Hannamari Halinen on käsitellyt pro gradu-tutkielmassaan esikouluikäisten lasten joukkoon kuulumisen kokemuksia. Tutkimuksessa tarkasteltiin kolmen TAIKAVA-toiminnalle asetetun tavoitteen toteutumista, joita olivat lapsen emotionaalinen hyvinvointi sekä sosiaalisten taitojen ja lapsen itsesääteilytaitojen vahvistaminen. Tutkimustulosten mukaan lapset edistyivät eniten itsesääteilytaitojen vahvistumisessa, esimerkiksi tehtäviin motivoitumisessa, tehtävien loppuun viemisessä ja sääntöjen noudattamisessa. Sosiaalisten taitojen osalta leikkitaidot ja riitojen ratkominen olivat kehittyneet ja lapset olivat oppineet lisää ryhmässä toimimiseen tarvittavia sosiaalisia taitoja. Emotionaalinen hyvinvointi pysyi miltei ennallaan ja lasten luottamus kasvattajiin oli hankkeen aikana vahvistunut. (Halinen 2015, 81, 89-91.)

Halisen (2015, 95-97) esikoululaisille tekemissä haastatteluissa lapset kertoivat oppineensa TAIKAVA-vuoden aikana lisää itseilmaisutaitoja sekä ryhmässä toimimisen taitoja. Myös tietoisuus omista kyvyistä ja taidoista vahvistui. Kasvattajan tukemana lasten kyky auttaa muita vahvistui ja toi lasta positiivisesti näkyväksi ryhmässä. Myös lapsen kuulluksi ja näkyväksi tuleminen ryhmässä lisäsi lapsen toimintamahdollisuuksia ja luottamuksen rakentuminen ja turvallinen vuorovaikutus kasvattajiin auttoi lasta pääsemään osaksi ryhmää. Kiusaaminen, yksinäisyys, vaikeudet saada kavereita, kielteinen vuorovaikutus ja toisten syrjittäminen ryhmässä vaikuttivat lasten itsetuntoon negatiivisesti. (Halinen 2015, 95-97.)

Inklusiivisen kasvatuksen lähtökohtina ovat kasvattajien sitoutuminen, osaaminen, asenteet sekä oikeanlaiset toimintatavat ja pedagogiikka, joiden tavoitteena on luoda osallisuutta. Osallisuus näyttäytyy leikkinä, oppimisena, työskentelynä sekä lasten mahdollisuuksina vaikuttaa asioihin. Myös yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuus viestivät osallisuuden toteutumisesta. Viitalan mukaan jokaisella erityistä tukea tarvitsevalla lapsella tulisi olla mahdollisuus päästä osaksi inklusiivista kasvatusta. Varhaiskasvattajien positiivisena haasteena onkin luoda kasvatuksellista tasa-arvoa edistäviä oppimisympäristöjä. (Viitala 2014, 28-29.)

3 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa

Lasten taidekasvatus voidaan jakaa kahteen selkeään pääsuuntaukseen, joita ovat lapsille tehty taide, esimerkiksi nukketheateri, lastenopperat sekä lastennäytelmät, ja toisena suuntauksena lasten itsensä esittäminen, luoma tai tekemä taide, kuten laulut, tanssit, runot, tarinat ja piirustukset. Näiden kahden suuntauksen välimaastossa puolestaan kulkevat arkipäivässä tapahtuvat elämykselliset tilanteet, kuten ensilumen sataminen tai taivaalle ilmestyvä saateenkaari, joita voidaan kutsua taiteen peruskokemuksiksi. Näissä kokemuksissa lapsi elää arkisetkin tilanteet kaikkien aistiensa kautta, henkilökohtaisesti ja kokonaisvaltaisesti ja niis-

sä näkyy lapsen kaikkien tunteiden kirjo. Taidekasvatus voidaan nähdä tapahtumasarjana, jossa toisessa ääripäässä on taiteen aktiivinen tekeminen ja toisessa päässä puolestaan taiteen vastaanottaminen. Peruskokemukset voivat tapahtua molemmissa taidekokemuksissa tai niiden välimaastoon sijoittuvissa arkitilanteissa ja jokainen näistä kokemuksista on lapselle arvokas. (Puurula 2001, 171-172.)

Seuraavissa kappaleissa esittelemme taidekasvatusta varhaiskasvatuksen kontekstissa. Käsittelemme luovuuden teemaa, oppimisympäristön merkitystä sekä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin kirjattuja näkemyksiä taidekasvatuksen toteuttamisen edellytyksistä päiväkodeissa.

3.1 Taide varhaiskasvatussuunnitelmassa

Varhaiskasvatussuunnitelman valtakunnallisissa perusteissa (2005, 26) varhaiskasvatuksen sisältö jaetaan viiteen orientaatio- eli suuntautumisalueeseen, jotka ovat matemaattinen, historiallis-yhteiskunnallinen, luonnontieteellinen, esteettinen, eettinen sekä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Jokainen orientaatio käyttää omia menetelmiään ja ratkaisujaan, ajattelutapaansa, mielikuvitusta ja luovia prosesseja auttaen lasta suuntautumaan toimintaan ja kehittymään tunne-elämässään sekä sosiaalisissa taidoissaan. Kyseisten orientaatioiden kautta lapselle pyritään avaamaan laaja ja eheä näköala häntä ympäröivästä maailmasta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 23) esteettisen orientaation sisältämät osat alueet ovat luontaista aluetta taidekasvatukselle. Toisaalta eri orientaatioiden sisältöihin voidaan yhdistää luovasti monenlaista materiaalia kaikilta kasvatuksen, tiedon ja taidon alueilta. Varhaiskasvatuksessa kasvattajat ovat itse vaikuttamassa asenteellaan luovaan toimintaan kannustavan ilmapiirin syntymisessä. Tällainen ilmapiiri luo tilaa tutkimiseen, ihmettelyyn ja kokemiseen. Taidekasvatuksessa kokemukset syntyvät musiikillista, kuvallista, tanssillista ja draamallista toimintaa, kädentaitoja sekä sanataidetta arvostavassa ympäristössä. Taiteellisten kokemusten herättämä voima saa lapsen toimimaan itse aktiivisesti tekijänä tai pysähtymään kokemuksen äärelle. Taidetta tekevän ja kokevan lapsen maailma näkyy oppimisen ilona, taiteellisenä toimintana, muotoina, ääninä, väreinä ja eri aistialueiden kokemuksina. Taide voi avata lapsen mielikuvituksen, jossa kaikki tuntuu tapahtuvan aidosti ja oikeasti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 23.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 23-24) mukaan taiteen tekemiseen kuuluvat myös harjoittelu ja oppiminen. Lapsi nauttii taiteesta, taidoista ja ilmaisusta sekä tehdessään yksin että osallistuessaan erilaisiin tuotoksiin yhdessä muiden kanssa. Taiteellinen kokeminen ja tekeminen kehittävät lasta yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Taiteellisten peruskokemusten uskotaan vaikuttavan alle kouluikäisten lasten myöhempään tapaan tarkastella taidetta ja

arvostaa kulttuuria. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 23-24). Luovan ajattelun tukeminen kehittää sekä lapsen persoonaa että tunnemaailmaa, vahvistaen minäkuva, kehittäen sosiaalisia taitoja ja antaen keinoja hyvän mielenterveyden ylläpitämiseen. (Kotsalainen 2014, 25.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 24) mukaan kasvattajayhteisö voi mahdollistaa lapsen taiteellisen kokemisen antamalla tilaa, aikaa ja rauhaa lapsen omalle mielikuvitukselle ja luovuudelle. Kasvattajan tulee tukea lapsen mahdollisuutta osallistua taiteen tekemiseen monipuolisesti sekä ohjata lasta teknisessä osaamisessa sekä harjoittelussa lapsen omien tavoitteiden mukaan. Kasvattajan tehtävänä on myös dokumentoida lasten taiteellista toimintaa ja järjestää tilaisuuksia taiteellisten tuotosten esittämiseen kullekin taiteenlajille ominaisten piirteiden mukaisesti. Kasvattajayhteisön tulee myös tukea työyhteisönsä vahvuuksia ja ilmapiiriä, joka mahdollistaa luovan ja spontaanin toiminnan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 24.)

3.2 Taidekasvatus tekemässä tilaa luovuudelle ja yhteisöllisyydelle

TAIKAVA-hankkeen yhtenä tavoitteena oli tukea lapsen luovuutta taidekasvatuksen keinoin (TAIKAVA 2015). Luovuuteen liitetään usein riippumattomuus, joka ilmenee esimerkiksi epävarmuuden sietämisenä sekä kohtuullisten riskien ottamisena. Luovuus kasvaa ja pysyy elossa tukemalla, ymmärtämällä ja kannustamalla lasta olemaan oma persoonansa, joka voi ilmaista itseään vapaasti. Kasvattajien tulisi kunnioittaa lapsen omaa tahtoa ja riippumattomuutta ja välttää erilaisia ulkoapäin tulevia tehokkuusvaatimuksia. Luovuutta rajoittavat hänen mukaansa usein tiukat rajat, kilpailu ja aika-rajoitukset. Kasvattajien tulisi välttää suuntaamasta lapsiin liiallisia tehokkuusvaatimuksia tai odotuksia, sillä liialliset odotukset ja kilpaileva ilmapiiri kasaavat luovuuden eteen esteitä. Kasvattajien tulisi myös välttää leimaavia tulkintoja lasten töistä ja antaa lapsen oman äänen päästä teoksissa esiin. (Uusikylä 2001, 16-19.)

Taidekasvattajat toimintaympäristöissään antavat idean ja mallin luovasta tavasta toimia ja ajatella. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa - iloa ja ihmettelyä julkaisussa kirjoitetaan päiväkodin mahdollisuudesta toimia kulttuurisena paikkana, jossa hoidon ja kasvatuksen lisäksi päiväkodin toiminnasta tulee kulttuurinen kokemus. Tällainen päiväkotitarjoaa tilan, jossa erilaiset lapset, aikuiset ja kulttuurit kohtaavat vahvistaen lapsen identiteettiä paikallisesti. Lapsi pääsee olemaan mukana aktiivisena toimijana, muovaamassa omia ympäristöjään osallistuen ja vaikuttaen. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki. 2009, 5.)

Luovien toimintatapojen arvostaminen ja luovaan toimintaan kannustaminen voivat synnyttää koko yhteisössä henkistä voimaa, jossa perinteet ja kokemus yhdistyvät uuteen. Taide voi toimia hyvinvoinnin tuottajana ja tukea henkistä ja taloudellista kasvua jo ihmisen varhaisista

vuosista lähtien. Kuuluessaan luontevana osana kasvuun ja oppimiseen ja ollessaan jokaisen perusoikeus, taide tuo mukanaan uusia mahdollisuuksia tulevaisuuden yhteiskunnalle. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki. 2009, 5.) Suunnitellessa päiväkodin ympäristöä olisi hyvä huomioda, että fyysinen tila mahdollistaa paikan erilaiselle tekemiselle, jonka kautta lapset pääsevät ilmaisemaan itseään ja oppimaan uutta. Tilan tulisi ruokkia lasten mielikuvitusta ja tarjota mahdollisuuksia elämyksiin ja oivalluksiin, luovuutta ruokkien. (Kalliala & Tahkokallio 34.)

Saila Nevasen (2015, 35-37) väitöskirjassa *Focusing on arts education from the perspectives of learning, wellbeing, environment and multiprofessional collaboration* tutkittiin taidekasvatuksen yhteyksiä oppimiseen, hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen päiväkodin ja koulun oppimisympäristöissä. Tuloksien mukaan lasten oppimistaitoja ja hyvinvointia voidaan lisätä suunnitelmallisella ja jatkuvalla taidekasvatuksella. Taidekasvatuksella todettiin olevan vaikutuksia lasten sosiaalisiin taitoihin, itsetunnon vahvistumiseen, kriittisen ja luovan ajattelun kehitykseen sekä yhteistyötaitoihin. Taidekasvatuksen avulla voidaan tutkimuksen mukaan myös vahvistaa päiväkodin, koulun ja lähiympäristön yhteisöllisyyttä. (Nevanen 2015, 35-37.)

Nevanen (2015, 36) viittaa väitöskirjassaan Hyypän (2007) ja Juvosen (2008) tutkimuksiin, jossa taiteen, kulttuurin ja sosiaalisen osallistumisen on todettu vaikuttavan positiivisesti ihmisen hyvinvointiin ja eliniänodotukseen. Tästä syystä Nevasen mukaan olisi tärkeää kiinnittää huomiota varhaiskasvatukseen ja kouluun oppimisympäristöinä, joissa kulttuurinen ja taiteellinen toiminta on mahdollista kaikille lapsille. Hänen tutkimassaan taidekasvatushankkeessa mukana olleet taiteilijat antoivat kritiikkiä päiväkodin ja koulun joustamattomista päivärytmeistä, joihin oli vaikea tuoda mukaan pitkäjänteistä, luovaa taiteellista tekemistä. Hankkeessa mukana olleiden taiteilijoiden ja opettajien yhteistyön tuloksena päädyttiin kuitenkin luoviin ja yksilöllisiin ratkaisuihin, jotka mahdollistivat tekemisen. Päiväkodin naapurustoista löydettiin hyviä oppimisympäristöjä, joita käyttäen katkaistiin päivittäistä rutiinia ja eri ympäristöjä hyödyntäen pystyttiin olemaan yhteydessä myös muihin, samalla alueella oleviin ihmisiin. Lapset saivat positiivista palautetta päiväkodin ja koulun ulkopuolisilta tahoilta ja heidät nähtiin aktiivisina yhteisön jäseninä. Positiivisen tekemisen kautta lasten myönteiset kokemukset itsestä ja omasta tekemisestä vahvistuivat, luoden hyvinvointia sekä itselle että ympäristölle. (Nevanen 2015, 36.)

3.3 Draama

Teoksessa *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa* Tapio Toivanen kuvaa draamatyöskentelyä toimintana, jossa leikki ja kasvatus yhdistyvät teatterin keinoin. Draamakasvatuksen toiminta tapahtuu ryhmässä ilman yleisöä ja työskentelyn keskiössä ovat kuvitteelliset roolit ja todellisuus. Aikuinen kasvattaja toimii draamakasvatuksessa aloitteiden tekijänä luoden kehyksen, jossa toimitaan ja tarjoaa lapselle erilaisia roolimalleja. Draamassa lapsi saa työskennellä leikinomaisesti ja työskentely perustuu lapsen kehitystasosta lähtevään toimintaan, joka luo

valmiuksia uusien asioiden oppimiseen sekä edistää lapsen kielellistä kehitystä. Draamatyökentelyssä lapsi työskentelee sekä itsenään että rooleista käsin todellisen ja fiktiivisen maailman välissä, jolloin lapsi voi draamatoiminnan avulla kokea uutta ja luoda asioille uusia merkityksiä. (Toivanen 2009, 30-31.)

Toimiessaan eri rooleissa, lapselle tarjoutuu mahdollisuus uusien näkökulmien löytämiseen ja oppimiseen. Lapsi voi esimerkiksi käsitellä suhdettaan toisiin lapsiin ja ympärivään maailmaan. Draaman työtavat edellyttävät toisten huomioimista ja toiminnassa korostuu ryhmälähtöisyys, lasten ja aikuisten keskinäinen yhteistyö, elämyksellisyys sekä keskeneräisten asioiden sietäminen. Keskeistä toiminnassa on yhteistyö ja dialogisuus, jota ryhmän jäsenten ideat, ajattelu ja toiminta rakentavat. Kasvatus ja opetus rakentuvat usein puheen tasolla tapahtuvalle dialogisuudelle, mutta draaman avulla mahdollistuu toisenlainen, toiminnallinen vuoropuhelu, joka mahdollistaa kokonaisvaltaisemman kohtaamisen kuin pelkkä puheen tasolla tapahtuva dialogi. Draamakasvatuksen pyrkimyksenä on tukea lapsen myönteisen minäkäsityksen muotoutumista, itseluottamuksen kasvua, keskittymiskyvyn ja mielikuvituksen kehittymistä sekä tukea kielellistä kehitystä ja tutustuttaa lasta omiin kehollisiin toimintamahdollisuuksiinsa. (Toivanen 2009, 31-32.)

Toivanen (2009, 35) toteaa kirjoituksessaan, että Suomessa tehdyt väitöskirjatutkimukset, joissa on tutkittu pienten lasten kokemuksia draamatoiminnasta osoittavat, että draamatyökentely kehittää pienten lasten pitkäjänteisyyttä ja keskittymiskykyä. Draamakasvatuksen on todettu vahvistavan ryhmää kasvattamalla lasten sosiaalisuutta ja ymmärrystä muita kohtaan sekä vahvistamalla toisten hyväksymistä, vastavuoroisuutta ja kykyä tuntea empatiaa. Draama on kokonaisvaltaista toimintaa, joka sopii käytettäväksi monenlaisia taustoja omaavien lasten parissa. Sen kautta kaikille tarjoutuu tasapuolinen mahdollisuus ilmaista itseään, tunteitaan ja ajatuksia ympäröivästä maailmasta ja jakaa niitä muiden kanssa merkityksiä ja kokemuksia vaihtaen. (Toivanen 2009, 35.)

3.4 Musiikki

Inkeri Ruokosen (2009, 22-24) mukaan musiikki on leikin ja fantasian tila, joka mahdollistaa erilaisia tunnekokemuksia ja ajatteluprosesseja lapsen elämässä. Varhaiskasvatuksessa toteutettavan musiikkikasvatuksen avulla lasta herkistetään kuunteluun ja häntä rohkaistaan kehittämään musiikillista itseilmaisua soittamisen, laulamisen, liikkumisen, tanssimisen, maalaamisen ja dramatisoinnin kautta. Musiikkikasvatus pyrkii tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä edistämään lapsen oppimisedellytyksiä monipuolisesti. Musiikkikasvatukseen liittyvät vahvasti erilaiset laulut, lorut, runot, riimit ja musiikkisadut, joiden avulla lapsi oppii hahmottamaan niin sana- kuin melodiarytmejä. Sanarytmien hahmottaminen voi auttaa lasta myöhemmin esimerkiksi tavutusten oppimisessa äidinkielessä. Lisäksi musiikillisiin kokemuksiin liittyvät leikit ja oivallukset kehittävät lapsen musiikillista ajattelua ja esimerkiksi omien

sävellysten ja laulujen kautta lapsi kehittää ongelmanratkaisukykyä ja luovuutta. Lapsi oppii musiikillisten leikkien ja harjoitusten kautta käyttämään ääntä viestinnän välineenä. (Ruokonen 2009, 22-24.)

Musiikilliset menetelmät tukevat hieno- ja karkeamotorisia harjoituksia ja toimivat hyvin yhdessä liikkumisen kanssa. Liikunnan ja kehonrytmien kautta lapsi oppii ilmaisemaan musiikin perussykettä ja melodiarytmiä. Musiikkiliikunnan ja rytmiikkaharjoitusten kautta kuuntelutaito, rytmitaju sekä liikkeiden koordinaatio kehittyvät. Monipuolisen musiikkiliikunnan ja itseilmaisun kautta lapsi muodostaa kokonaisvaltaisen käsityksen omasta itsestään. Musiikki myös edistää esimerkiksi matemaattisia valmiuksia, kun lapsi oppii musiikin kautta käsitteitä, kuten paljous, suuruus, muoto ja taso. Musiikkikasvatuksen avulla lapsesta löytyvät esteettiset taidot ja kyky tehdä esteettisiä valintoja kehittyvät. Musiikkielämykset kaikissa muodoissa opastavat lasta eläytymään musiikkiin ja taiteesta nauttimiseen. Nämä elämykset voivat muodostua elämän mielekkäiksi ja kantaviksi kokemuksiksi. Oppimalla kuuntelua ja havainnointia, lapsi myös oppii tekemään esteettisiä arviointeja ja esimerkiksi perustelemaan näkemystään kauniista ja hyvästä. (Ruokonen 2009, 25-27.)

Musisoidessaan yhdessä lapset ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa ja näin lapsen vuorovaikutussuhteisiin liittyvät taidot voivat kehittyä. Musiikkileikit, lauluihin liittyvät rooli-leikit, musiikkisadut, dramatisoinnit, orkesterileikit, yhteislaulut, musiikkiliikunta, tanssit ja piirileikit ovat kaikki aktiivista sosiaalista toimintaa. Kun lapset tekevät yhdessä esityksiä ja esiintyvät, rikastuttavat positiiviset esiintymiskokemukset ryhmän sosiaalista ilmapiiriä ja vaikuttavat positiivisesti lapsen itsetuntoon. Musiikki tarjoaa monia mahdollisuuksia erilaisten ryhmien kanssa toimimiseen, sillä sen avulla voidaan tutustua esimerkiksi erilaisiin kulttuureihin. Lisäksi musiikin on havaittu toimivan esimerkiksi integroiduissa ryhmissä yhdistävänä toimintamuotona, johon jokainen voi osallistua omista lähtökohdistaan. (Ruokonen 2009, 28.)

3.5 Tanssi ja sirkus

Syntyessään lapsi alkaa oppia kehonkielensä kautta. Kehon tuntemukset esimerkiksi painovoimasta, lämmöstä, nälästä tai väsymyksestä saavat meidät toimimaan ja viestittämään ulkopuolelle tuntemuksistamme keholla. Liikkumisen ja liikunnan tehtävät ovat moninaiset lapsen elämässä. Liikkumisen kautta lapselle avautuu sen hetkinen todellisuus ja maailma, josta hän löytää itsensä kokemuksellisesti ja saa kehonsa toimimaan haluamallaan tavalla. Kehonsa ja liikkumisensa kautta lapsi ilmaisee esimerkiksi välitöntä elämäniloa, kiukkua ja innostusta. Esimerkiksi tanssimisessa musiikin herättämä kokemus näyttäytyy liikkeenä. Huisman ja Laukasen (2001, 62-63) mukaan itsetunnon kehitys lähtee oman fyysisen minän ja kehon toimintojen tuntemisesta. Terve itsetunto rakentuu tunteesta, että osaa ja pystyy itse säätämään kehoaan ja sen toimintoja. Kolmas yksilön itsetuntoa määrittävä tekijä tulee ulkoapäin muiden ihmisten käsityksistä itsestä, ja tietoisuudesta, miten oma toiminta vaikuttaa muihin ih-

misiin. Omanarvontunto ja itseluottamus näkyvät ulospäin suorana ryhtinä, katseen rohkeutena, äänen iloisuutena ja reippaana askeleena. Itseluottamuksen näkyminen ulospäin fyysisenä olemuksena herättää myös ympäristössä positiivisia tunteita. (Huisman & Laukkanen 2001, 62-63.)

Liikkuminen ja liikunta opettavat lapselle sosiaalisia taitoja, ongelmanratkaisukykyä, tiimityöskentelyä ja työskentelyä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Liikunta mahdollistaa omien tunteiden tunnistamiseen, tunteiden kokemiseen ja nimeämiseen sekä tunteiden hallintaan liittyvää oppimista. Ymmärrys toista ihmistä kohtaan edellyttää sitä, että on ensin kosketuksessa omaan itseensä, kehollisuuteensa ja tunteisiinsa. Liikunnan avulla lapsi tutustuu ja oppii hahmottamaan esimerkiksi suuntiin, etäisyyksiin, rajoihin, kokoihin, määriin ja väreihin liittyviä asioita, jotka ovat myös kielellisen, matemaattisen ja tiedeopiskelun perusteita. Lisäksi liikkussa vahvistuvat vartalon vasemman ja oikean puolen toiminta ja niiden välinen yhteistyö, silmän ja käden koordinaatio sekä ajan ja rytmin taju. (Huisman & Laukkanen 2001, 67). Tanssin elementit, voima, aika, tila ja virtaus voidaan havaita leikkivän lapsen liikkeissä. Lasta ympäröivästä kulttuurista, arvoista ja asenteista johtuen lapsen kasvaessa, tämä kirjo voi kaventua sen sijaan, että se kehittyisi itseilmaisuksi, tanssiksi. Kokonaisvaltaisuutensa ansiosta tanssi mahdollistaa yhteyden omaan kehoon ja laajaan itseilmaisuun. (Anttila 2001, 85-86.)

Sirkustaiteessa mukana voi olla erilaisia välineitä sekä temppuja, jotka omilla tavoillaan tuovat mukaan jännitystä ja luovaa hauskuutta houkutellessa lasta liikkumisen ja temppuilun pariin. Sirkus on esittävä taidetta, joten siihen voidaan luontevasti liittää erilaiset esitykset, joihin lapset voivat osallistua sekä katsojina että esiintyjinä. Visuaalisuus kulkee mukana myös roolivaatteissa, rekvisiitassa ja näyttämöllä. Sirkus kehittää lasten sosiaalisia taitoja sekä ryhmässä työskentelyä motoristen taitojen ja itsesäätelykyvyn lisäksi. Luova tekeminen turvallisessa ja sallivassa ilmapiirissä kannustaa keholliseen itseilmaisuun. (Aladin 2015.)

Eeva Anttilan mukaan luovan tanssin ja liikunnan kautta lapsen terveys ja hyvinvointi vahvistuvat kokonaisvaltaisesti, itseohjautuvasti ja yhteisöllisesti. Hyvinvointia tukevat esteettinen kokemusmaailma ja jaetut kokemukset, joiden kautta lapsen arvomaailman perustaa muodostavat hyvyys, kauneus ja viisaus. Luova liikunta perustuu siihen, että lapsen omaehtoinen liikkuminen on luovaa ja tutkivaa. Liikkuminen on lapsen tapa ottaa selvää asioista ja osallistua maailmaan. Aikuisen ohjaama luova liikunta onkin lapsen luontaisen liikkumisen välitön jatke. Ohjattunakin luovan liikkumisen lähtökohdat ovat lapsen omassa liikkeessä, leikissä ja yhteisen toiminnan ilossa. (Anttila 2009, 17.)

3.6 Kuvataidekasvatus

Varhaisiän kuvataidekasvatus kasvattaa lasta taiteeseen ja taiteen avulla. Vaikka painopiste on lapsen luovuuden ja esteettisen asennoitumisen kehittämisessä, kaikkien muiden taidekasvatussuuntausten tavoin tavoitteena on viime kädessä lapsen kokonaisvaltainen kasvu. Yhteiskunnallisena päämääränä on lapsen kasvu kulttuuriseksi osallistujaksi. Esteettinen kokemus perustuu lapsen aisti- ja havaintomaailmaan ja sen herkistämiseen. Esteettiselle asenteelle on ominaista katsoa asioita tuorein silmin ja avoimesti: kaikki havaitaan ikään kuin ensimmäistä kertaa. Siihen liittyy intensiivisen läsnäolon sekä ihmettelyn ja hämmästyksen tunne. Kun kasvattaja pysähtyy ja harjoittelee lapsen kanssa tällaista kokemista, hän valmentaa lasta tietoiseen katsomiseen ja näkemiseen. (Rusanen 2009, 48-49.)

Kuvallisessa työskentelyssä esteettisyys syntyy myös lapsen konkreettisesta tunteesta erilaisiin materiaaleihin, joiden avulla hän pääsee kokeilemaan niiden käyttämistä ajatustensa ja kokemustensa ilmaisemiseen. Luovuuden kehittäminen tarkoittaa kuvataidekasvatuksessa myös asenteiden ja prosessien tukemista, ei pelkästään tuotoksen aikaansaamista. Lapsen luova asenne ilmenee uskaltautumisena omintakeisiin toimintatapoihin, ongelmanratkaisuun ja rajojen ylittämiseen. Kiireetön työskentely ja myönteinen suhtautuminen ilmiöiden tutkimiseen ja ongelmanratkaisuihin vaativat kasvattajalta huomiota. Myös lapsen innostuminen tarvitsee tukea. Luovan prosessin virittelyvaiheen elämyksellisyys synnyttää moniaistisia mielikuvia ja koskettaa lapsen tunnemaailmaa. Kuvallisessa työskentelyssä tekijän mielikuvilla on tärkeä merkitys. Mielikuvat syntyvät havainnoimalla todellisuutta ja kuvalliset ainekset muokautuvat näkyviksi töiksi. (Rusanen 2009, 48-49.)

Kuvallisen toiminnan prosessit muistuttavat sekä leikkiä että nykytaidetta. Löydöt ja havainnot tuottavat ideoita mutta työskentelyä voi käynnistää myös väreillä, muodoilla tai käsitteillä leikkimällä. Lasten omaehtoiset esitykset puku- ja roolileikkeineen muistuttavat oman aikamme taiteen performansseista ja teatteriesitysten lavastuksista. Arjen esineet saavat lasten käsittelyssä mielikuvituksellisia käyttötarkoituksia. Kasvattaja voi löytää yhteyksiä käsitteeseen tai kierrätystaiteeseen ja edistää lasten oman kulttuurin ja aikuisten kulttuurin vuoropuhelua. Pihan hiekkarakennelmat vesikanavineen ja asumuksineen ovat hyvä esimerkki installaatioista tai ympäristötaiteesta. Varhaisiän kuvataidekasvatus muodostuu neljästä osa-alueesta, joita ovat kuvataiteellinen ilmaisu, kuvataiteellinen kokeminen, ympäristön esteettinen ja kulttuurinen kokeminen sekä median tarkastelu. Näiden osa-alueiden tavoitteet ovat yhteydessä esi- ja alkuopetukseen suunnaten lapsen oppimista myös yhteiskunnalliseen tarkasteluun. (Rusanen 2009, 48-49.)

4 Vuorovaikutus, yhteisöllisyys ja osallisuus varhaiskasvatuksessa

Seuraavassa kappaleessa tarkastelemme vuorovaikutusta ja hyvän vuorovaikutuksen mahdollistavia tekijöitä sekä niiden vaikutusta yksilöön ja yhteisöön. Kappaleessa tuomme myös esiin osallisuuden kokemukseen ja sen toteutumiseen liittyviä tekijöitä. Tarkastelemme myös lasten vertaissuhteita sekä toimintaa vertaisryhmässä.

4.1 Vuorovaikutusta rakentamassa

Vuorovaikutuksen välineitä ovat kieli, erilaiset ilmeet ja eleet, katsekontaktit ja liikkeet. Vuorovaikutuksen keskeisinä tavoitteina ovat tiedon välittäminen, ihmissuhteiden solmiminen sekä yhdessä toimiminen. Vuorovaikutuksen perustaitoihin kuuluvat aloitteen tekemisen ja aloitteisiin vastaamisen taidot, keskustelu ja puheenvuoro sekä kuuntelu. Lapsen vuorovaikutustaidot alkavat kehittyä varhaislapsuudesta alkaen kosketus- ja näköhavainnoista. (Koppinen ym. 1989, 72.). Reijo Kauppila (2005, 19) määrittelee erilaisissa ympäristöissä tapahtuvan ihmisten välisen toiminnan sosiaalisesti vuorovaikutukseksi. Sosiaalisten ärsykkeiden kautta ihmisistä kehittyä ja kasvaa ihmisyhteisön jäseniä. Tapahtumasarjaa, joka alkaa jo varhaislapsuudessa, kutsutaan sosialisatioprosessiksi. Siinä opitaan yhteiskunnan arvoja ja normeja, joiden pohjalta esimerkiksi käyttäytymissäännöt ja toimintatavat muotoutuvat. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyy kommunikaatio, joka voidaan jaotella sanalliseen tai sanattomaan viestintään. (Kauppila 2005, 19.)

Vuorovaikutuksen tärkeänä välineenä toimii kieli. Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen perusteissa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan kielen vuorovaikutuksellista merkitystä sekä kielen oppimista osana varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksessa kielen oppimiseen pyritään vaikuttamaan aktiivomalla lasta keskusteluihin ja kielen käyttämiseen erilaisissa tilanteissa kuten leikeissä, lorujen, kertomusten ja kuuntelun kautta sekä motivoimalla lasta kirjoitettuun kieleen ja sen oppimiseen kirjoitusjärjestelmään tutustumalla. Arkiset oppimistilanteet toimivat kielen opettelussa keskeisessä osassa. (Korkeamäki 2011, 42-43.)

Jotta kielelliset taidot voivat kehittyä, erilaisten tapahtumien sanoittaminen lapselle on merkityksellistä. Lapsen varttuessa mahdollisuudet vuorovaikutuksessa olemiseen kasvavat sanavaraston laajentuessa ja lapsen oppiessa vuorovaikutukseen sisältyviä sääntöjä ja normeja. Vuorovaikutustaidot kehittyvät esimerkiksi leikkien kautta lapsen oppiessa sopimaan ja noudattamaan yhteisiä sääntöjä, jakaessaan kokemuksia ja tehdessään huomioita sekä asettuaan toisen asemaan. Aikuisella kasvattajalla on keskeinen rooli varhaislapsuudessa tapahtuvan vuorovaikutuksen synnyttämisessä ja ylläpitämisessä, kunnes lapsen vuorovaikutuksellinen aloitteellisuus lisääntyy iän myötä. (Koppinen ym. 1989, 69-71.)

Jotta aikuinen ymmärtää lapselle merkityksellisiä asioita, täytyy aikuisen tunnistaa lapsen aloitteita ja tukea lasta toimimalla tämän intentioiden mukaan. Intentionaalisuudella tarkoitetaan yksilön tavoitteellista toimintaa, jossa hän toimii ensisijaisesti omien tavoitteidensa, eikä ympäristön tavoitteiden suuntaisesti. Esimerkiksi vauvan tiputtaessa lusikan toistuvasti lattialle ja aikuisen vastatessa lapsen toimintaan poimimalla lusikan, syntyy leikki, jossa vauva saa kokemuksen mielihyväästä, jonka yhteisen toiminnan jakaminen saa aikaiseksi. Havaitsemalla ja vahvistamalla lapsen aloitteita ja kiinnostuksen kohteita, aikuinen auttaa lasta rakentamaan käsityksiä maailmasta, olemaan yhteydessä muihin sekä ohjeistaa sisäisen säätelyn tapoihin. (Sajaniemi ym. 2015, 125-126.)

Leikin kautta lapsi voi purkaa tunteitaan ja ajatuksiaan ja ratkaista haastavia tilanteita. Taaperoikäisenä lapsi tutustuu ympäristöönsä aistien ja liikkeiden avulla ja kielen kehittymisen myötä leikkiin vaikuttavat lapsen kokemukset ja mielikuvat. Mielikuvitus kehittyy 3-4 vuoden iässä, jolloin leikki on monimutkaisempaa ja lapset sitoutuvat yhteiseen toimintaan rooleissaan. Yhteinen leikki vaatii tunnetaitoja, toiminnan ohjausta sekä kehonhallintaa. Leikin aikana pidetään yllä niin sosiaalista toimintaa kuin käytetään tiedollisia ja taidollisia kykyjä. Noin neljän vuoden iästä alkaen kieli on voimakkaasti mukana leikeissä ideoiden, näkökulmien ja sanoiksi puettujen mielikuvien kautta. Leikissä opetellaan sopimista ja sääntöjen mukaan olemista, oman aseman ja mielipiteen puolustamista sekä kokeillaan erilaisia rooleja. Leikeissä peilataan usein todellisuudessa tapahtuneita asioita ja lapset tulkitsevat leikin aikana toisiaan omien kokemustensa kautta. (Sajaniemi, Suhonen, Nislin & Mäkelä 2015, 129-130.)

4.2 Näkemyksiä yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen

Merja Koivula (2013, 25-29) on tutkinut väitöskirjassaan yhteisöllisyyden kehittymistä sekä yhteisöllisen oppimisen prosessiin vaikuttavia tekijöitä, jossa lasten olemista ja toimintaa havainnointiin päiväkodin toimintaympäristössä. Koivulan tutkimuksen mukaan yhteisöllisyys kehittyi lapsiryhmissä verrattain hitaasti, muovautuen koko päiväkodin toimintavuoden ajan syksystä kevääseen. Koivula jakoi prosessin kolmeen osaan edeten yhteisöllisyyden etsimisen vaiheesta yhteisöllisyyden piirteiden ilmenemisvaiheen kautta aidon yhteisöllisyyden vaiheeseen. Yhteisöllisyyden etsimisen vaiheessa lasten oman tilan tarve oli suurempi ja leikki tapahtui etupäässä rinnakkain. Etsimisen vaiheessa sopivia toimintakumppaneita etsittiin sekä rakennettiin yhteistyötä ja suhdeverkostoa muihin. Ristiriitatilanteita syntyi ja niitä ratkottiin myös aikuisen avustuksella. Yhteisölliset piirteet alkoivat ilmetä lasten muodostamina kaveriryhminä, joiden puheessa ja toiminnassa korostui me-henki, jota lapset sävyttivät huumorilla, hauskanpidolla ja aktiivisella toiminnalla vakiinnuttaen ystävyyttä. Ystävyysuhteisiin saattoi sisältyä myös kilpailua parhaista kavereista, mikä saattoi puolestaan johtaa erimielisyyksiin. (Koivula 2013, 25-29.)

Koivulan (2013, 30-31) mukaan pienryhmien muodostuminen alkoi ystävydestä, yhteisistä mielenkiinnonkohteista ja halusta olla yhdessä. Kaiken kaikkiaan ryhmässä aikuisten ja lasten itsensä asettamat säännöt ja niihin sitoutuminen, yhteisten toimintatapojen löytyminen sekä oman paikan löytäminen ryhmästä vakauttivat ryhmän olemista ja syvensivät toimintaa. Aidon yhteisöllisyyden vaiheessa ryhmäkulttuuri oli vakiintunut, jolloin yhteistyö ja -toiminta koettiin tärkeäksi, mikä vahvisti yhteisön jäsenyyttä. Aito yhteisöllisyys ilmeni keskustelevana ja kestävämpänä toimintana, jota lapset halusivat ylläpitää ja kehittää. Toisen auttaminen ja toisesta välittäminen lisääntyivät. Lapsiryhmässä huomioitiin myös vuorovaikutus aikuisiin lasten välittäessä heille viestejä ja tulkatessa toisten lasten puhetta. (Koivula 2013, 30-31.)

Koivulan (Koivula 2010, 151) väitöskirjassa yhteisölliseen oppimiseen vaikuttavia päätekijöitä löydettiin neljä: yhteisten merkitysten rakentaminen vuorovaikutuksessa, yhteiseen toimintaan sitoutuminen ja sen rakentaminen, yhteisen tiedon ja ymmärryksen rakentaminen sekä ystävyysuhteet. Oppijoiden vahva motivaatio vaikutti siihen, kuinka merkityksellisenä ja tärkeänä toiminta koettiin. Tutkimuksessa todettiin, että halu edistää yhteistyötä ylitti konfliktit ja erilaiset jännitteet ryhmässä. Erityisesti pienillä lapsilla ystävyysuhteet merkitsivät paljon toiminnan onnistumisen kannalta. (Koivula 2010, 151.)

Koivulan mainitsemat yhteisöllisen oppimisen neljä päätekijää näkyvät myös taidekasvatuksen eri osa-alueilla. Esimerkiksi draamakasvatuksessa keskeistä on dialogisuus, joka rakentuu ryhmän jäsenten yhteisille pohdinnoille ja toiminnalle. Usein pelkkä puheen tasolla tapahtuva vuorovaikutus saattaa jäädä abstraktiksi, mutta draamatoiminnan avulla voidaan konkretisoida asiat helpommin ymmärrettäviksi ja käsiteltäviksi ja näin asioille voidaan rakentaa yhdessä erilaisia merkityksiä. Toiminnassa korostuvat elämykset, yhteistyö sekä keskeneräisyyden siemäminen, jotka liittyvät yhteisen tiedon, ymmärryksen ja toiminnan rakentamiseen. Työtavat mahdollistavat lasten omat tulkinnat asioista sekä niiden jakamisen muiden kanssa. Draamatyöskentely lisää lasten sosiaalisuutta, empatiataitoja sekä vastavuoroisuutta, vahvistaen ryhmää sisäisesti ja luoden valmiuksia uuden oppimiselle. (Toivanen 2009, 30-35.)

Eskelin ja Marttilan kirjoituksessa Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä he kuvaavat osallisuuden olevan enemmän kuin vain lapsen osallistumista aikuisen suunnittelemaan toimintaan. Kasvattajan tulee aktiivisesti peilata omaa työskentelyään antaen lapselle tilaa osallisuuteen (Eskelin & Marttila 2013, 78-79.) Esimerkiksi taidekasvatuksen avulla lapset voivat tuottaa omaa, vertaisryhmänsä kulttuuria, jossa he katsovat ympäröivää maailmaa omien tulkintojensa kautta. Tämä näyttäytyy esimerkiksi leikkeinä, lauluina ja tarinoina yhtä hyvin kuin draamallisina esityksinä tai erilaisina taiteellisina tuotoksina. Kasvattaja tarjoaa puitteet, jossa taiteen tekemisen kautta lapset voivat rakentaa omaa kulttuuriaan ja saavat ajatuksiaan näkyviksi ja kuulluiksi. Tämä puolestaan luo osallisuutta sekä mahdollisuuksia vuorovaikutukseen aikuisen ja lapsen välille. Jotta vuorovaikutus mahdollistuu, tulee molempien

osapuolten pystyä ilmaisemaan itseään tasa-arvoisesti. Kasvattajan on tunnistettava, kuultava ja nähtävä lapsen näkemykset ja annettava hänelle mahdollisuus tehdä omaa kulttuuriaan aktiivisesti omista lähtökohdistaan käsin, aikuisen ohjatessa taustalla. Osallistumalla toimintaympäristönsä muovaamiseen lapsi kehittää taitojaan vaikuttaa ja osallistua yhteisiin asioihin. (Ruukonen ym. 2009, 5, 11.)

Osallisuus vaatii toteutuakseen laajasti erilaisia osallistavia menetelmiä ja kasvattajan tulee varoa, ettei hän tee tai päätä liikaa lapsen puolesta, joka ei esimerkiksi avoimesti kerro mielipidettään asioista tai toiveistaan. Kasvattajan on myös osattava pysähtyä miettimään, mikä on aidosti tärkeää, ja miten osallisuus mahdollistetaan jokaiselle lapselle, heidän erityispiirteensä ja taipumuksensa huomioiden. (Hintsala 2011, 81.) TAIKAVA-hankeessakin hyödynnety pienryhmämuotoinen toiminta antaa kasvattajalle rauhaa ja aikaa kuunnella lapsia ja tutustua heihin. Rauhallinen eteneminen tilanteesta toiseen jättää tilaa lasten omille pohdinoille, ideoille ja toiminnalle. Lasten tullessa huomioiduksi paremmin pienen ryhmän sisällä, vuorovaikutus lisääntyy ja osallisuus kasvaa. Erityisesti tarkkailevien tai ujojen lasten kohdalla pienryhmä helpottaa ja rohkaisee toimimaan, ja toisaalta myös vilkkaammat lapset saavat tukea ja huomiota tekemiselle rauhallisen ympäristön tukiessa keskittymistä. (Hintsala 2011, 79.)

Päiväkodin ilmapiirin luomisessa aikuiset ovat ensisijaisessa asemassa, vaikka lapset yksilöinä ja vertaisryhmänä osallistuvatkin ilmapiirin syntymiseen. Päiväkoti on aikuisten ja lasten yhteisö, jossa aikuisten ja lasten vuorovaikutussuhteissa on aistittavissa erilaisia sävyjä iloisista ja myönteisistä neutraaleihin sekä alakuloisiin, torjuviin tai negatiivisiin. Hyvässä ilmapiirissä aikuisten ja lasten on helppo olla ja toimia. Ajassa muotoutuvat ja muuttuvat käsitykset lapsesta ja lapsuudesta vaikuttavat aikuisen suhtautumistavassa lapseen ja sitä kautta myös päiväkodin ilmapiirissä ja vuorovaikutussuhteissa. Lapsikäsitykseen ja käsitykseen lapsuudesta vaikuttavat näin ollen kulttuuri ja aika. Postmoderniin lapsikäsitykseen liitetään näkemys lapsesta, joka osallistuu tiedon, identiteetin sekä kulttuurin rakentamiseen. Lapsi on osaava ja aktiivinen toimija, jolla on omat oikeutensa ja itsenäinen paikkansa yhteiskunnan jäsenenä. (Kalliala 2008, 11-14.)

Vertaissuhteilla tarkoitetaan usein saman ikäisten ja samassa kehitysvaiheessa olevien lasten välillä olevia suhteita. Vertaissuhteet kehittävät ihmisen kykyä toimia ja olla osallisena yhteisössään. Kokemukset lapsuuden aikaisista vertaissuhteistamme vaikuttavat myöhemmin muissa sosiaalisissa suhteissamme. Myönteiset vertaissuhdekokemukset lujittavat luottamusta ja lisäävät taitoja tulla toimeen toisten kanssa. Lastenväliset vertaissuhteet mahdollistavat kasvun tasavertaisessa ympäristössä, jossa lapset voivat opettaa toisilleen esimerkiksi toisen huomioimista, auttamista ja yhtä hyvin lapset voivat toimia toistensa peilikuvina, peilaten ja kehittäen taitojaan. Lastenväliset vertaissuhteet ovat tärkeitä, sillä tasavertaisuutta on vai-

kea saavuttaa aikuisen kanssa, aikuisen ollessa aina vastuunkantaja suhteessa lapseen. Leikeissä lapset oppivat hyväksymään erilaisuutta ja erilaisia tapoja olla ja toimia. Erilaisuus voi rikastuttaa leikkejä ja auttaa lapsia katsomaan maailmaa toisenlaisista näkökulmista. (Sajaniemi ym. 2015, 143, 145, 147.)

TAIKAVA-hankkeessa, Siimapuiston päiväkodissa, toimiva taidekasvattaja Taina Kiviniemi on huomionnut taidetuokioiden suunnittelussa ryhmien kokoonpanon ja lasten mahdollisuuden olla yhdessä työn äärellä, vertaisryhmän toimintaa edistäen. Taiteen tekeminen on ollut perusteellista ja prosessinomaista ja sitä on edeltänyt esimerkiksi materiaalien kerääminen luonnosta ja työskentelytilan rakentaminen yhdessä lasten kanssa. Esimerkiksi lasten kanssa pihapiiriin rakennetun pajumajan ympärillä on vietetty taidehetkiä. Taide, tutkiminen ja leikki ovat yhdistyneet lasten toiminnassa ja Kiviniemi on pyrkinyt hyödyntämään taidetuokioiden lasten leikeistä kumpuavia teemoja ja mielenkiinnonkohteita. Lasten työskentelyssä on TAIKAVA-hankkeen aikana korostunut lasten yhteistyö ja mahdollisuus jakaa asioita vertaisryhmässä, joka on lisännyt lasten välistä vuorovaikutusta. Tämä on vaikuttanut Kiviniemen mukaan lasten asenteisiin yhteistyötä kohtaan niin, että yhdessä tekemisen prosessista on tullut lapsille tärkeämpi kuin lopputuloksesta. (Kiviniemi 2015.)

Yhteisleikin vertaisryhmässä voidaan nähdä vahvistavan lapsen sosiaalisia taitoja ja kokemusta yhteisön jäsenyydestä, kun taas yksinleikki voi olla merkki lapsen turvattomuudesta tai epävarmuudesta suhteessa ympäristöön (Sajaniemi ym. 2015, 132.). Hanna-Mari Halisen joukkoon kuulumisen kokemuksia käsittelevässä pro gradu-tutkielmassa kävi ilmi, että lapset kokivat yksinjäämisen usein ärsyttäväksi, pahaksi, tylsäksi ja yksinäiseksi. Toisinaan yksinjäminen saattoi tuntua lapsesta hyvältä, mikäli hän oli valinnut yksinjäämisen omasta tahdostaan. Yksinolemiseen saattoi liittyä jonkin tietyn taidon harjoittelu. Toisaalta lapsi saattoi peittää negatiiviset tunteensa yksinjämisestä, kertoen aikuiselle päinvastaisia asioita siitä. Pääsääntöisesti lapset halusivat leikkiä yhdessä. (Halinen 2015, 51.) Halisen tutkielman mukaan kaverien saamisen vaikeutena voi olla lapsen puutteelliset kyvyt solmia suhteita ja toimia ryhmässä. Lapsella saattoi olla rohkeuden puutetta liittyä toimintaan ja leikkeihin ja lapsen käsitkset itsestä saattoivat olla kielteisiä. Uusien kaverisuhteiden solmimista helpotti esimerkiksi leikkikaverien arpominen ohjaajien toimesta. Yksinjäminen vaikutti negatiivisesti lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin sekä kognitiivisiin taitoihin, kuten keskittymiseen tai tiedon käsittelyyn. (Halinen 2015, 84.)

4.3 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus linjataan valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 31) varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien väliseksi kasvatusyhteistyöksi. Sen avulla henkilöstö ja vanhemmat sitoutuvat toimimaan yhdessä niin lapsen kasvun, kehityksen kuin oppimisen prosessien tukemisessa. Yhdistämällä vanhemman ja kasvattajan tiedot

ja tuntemus lapsesta, luodaan parhaat mahdolliset edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on ensisijainen vastuu rakentaa perhekohtainen kasvatuskumppanuus osaksi varhaiskasvatusta. (Vasu 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuuden käsite on noussut aiemmin vallinneen asiantuntijälähtöisyyden rinnalle. Asiantuntijälähtöisyyttä korostavassa mallissa on ajateltu, että koulutetulla työntekijällä on vanhempaa enemmän tietoa ja taitoa perheen tai lapsen tilanteesta kuin vanhemmilla itsellään. Päivähoidossa tämä on tarkoittanut usein sitä, että työntekijä on ottanut auktoriteetti-roolin kasvatuskysymyksissä, jolloin lapsen hoito- ja kasvatust asiat on sovittu päiväkodin sisällä, eikä vanhempien tietoa omasta lapsestaan ole juurikaan hyödynnetty. Kumppanuudessa kasvatustyöntekijät ja vanhemmat työskentelevät yhdessä ja molempien osapuolien täydentävän toistensa tietoutta lasta koskevista asioista. (Kaskela & Kekkonen 2007, 19.)

Kasvatuskumppanuus perustuu pitkälti kuulemiseen, kunnioitukseen, luottamukseen ja dialogisuuteen. Vuoropuhelussa kuuntelu ja toisen kuuleminen ovat keskeisiä asioita. Toisiaan kuuntelevassa suhteessa keskustelun osapuolet asettuvat kuulemaan toisen asiaa, ajatuksia ja puhetta eläytyen ja keskittyen. Läsnäolo välittyy keskustelussa toiselle osapuolelle aitona kiinnostuksena ja empaattisuutena. Kuuntelemisen kautta voidaan oppia ymmärtämään, hyväksymään ja kunnioittamaan toista ihmistä. Kunnioitus puolestaan helpottaa muodostamaan vuorovaikutusta, jossa asioita on mahdollista tuoda esiin rehellisesti, ilman asioiden peittelemistä. Jotta luottamus voi syntyä, tarvitaan usein aikaa, useita kohtaamisia sekä vuoropuhelua. (Kaskela & Kekkonen 2007, 32, 34, 36.)

Luottamus rakentuu Kaskelan ja Kekkosen mukaan kuulemisen ja kunnioituksen lähtökohdista ja sen syntyyn vaikuttavat myös ihmisen aikaisemmat kokemukset ja muistot vastaavista tilanteista. Kasvatuskumppanuuden keskeisenä tavoitteena on luoda luottamuksellinen ilmapiiri työntekijöiden ja vanhempien välillä tapahtuvalle vuoropuhelulle. Dialogisuuden avain on kuulemisessa, sillä vain kuuleva suhde voi synnyttää aitoa dialogisuutta, jossa kaikki osapuolet saavat tulla näkyviksi ja kuuluiksi omine ajatuksineen. Aitoon dialogiseen vuoropuheluun mahtuu suorapuheisuus ja toisinaan eri mieltä oleminen, sillä sitä kannattelee kuulemisen ja kunnioituksen kokemus. Dialogisessa vuoropuhelussa sovitetaan yhteen erilaisia näkemyksiä ja tulkintoja ja luodaan yhteistä ymmärrystä asioista. Näin ollen kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus muodostavat toimiessaan perustan onnistuneelle kasvatuskumppanuudelle. (Kaskela & Kekkonen 2007, 36, 38.)

Karilan mukaan vanhempien ja kasvattajien vuorovaikutukseen kiinnitetään usein huomiota erityisesti hoitosuhteen aloitusvaiheessa, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt vuorovaikutussuhteen kehittäminen ja lujittaminen alkututustumisen jälkeen. Karila viittaa artikkelissaan tutkimukseensa, jossa havaittiin kumppanuussuhteen pysähtyvän vanhempien mielestä

usein juuri alun tutustumisvaiheeseen. Kasvatuskumppanuuden syventymisen kannalta kasvatuskeskustelut ovat keskeisessä osassa ja keskustelut muovaavat merkittävästi kumppanuussuhdetta. Karilan mukaan kumppanuussuhdetta voidaan lujittaa yhteisen toiminnan, esimerkiksi yhteisen ongelmanratkaisun kautta. (Karila 2006, 104-105, 107.)

Päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien välinen vuoropuhelu muodostuu usein päivittäisissä kohtaamisissa vanhemman tuodessa tai hakiessa lasta päiväkodista. Nämä kohtaamiset ovat merkittäviä, sillä silloin osapuolet vaihtavat keskeistä tietoa kodin ja päiväkodin tapahtumisista. Vertailtaessa pienempien ja isompien lapsiryhmien yhteistyökäytäntöjä on huomattu, että lasten kasvaessa myös työntekijöiden ja vanhempien päivittäiset keskustelut lyhenevät ja vähenevät. Tämä voi johtaa siihen, että vanhempien ja työntekijöiden välisiä keskusteluja käydään vain silloin, kun on jokin pulmatilanne, jolloin yhteistyö ja vuorovaikutus saavat negatiivisen sävyn. Olisi tärkeää, että päivittäisiä keskusteluja pidetään yllä, jotta kasvatuskumppanuus voi kehittyä ja lujittua. (Karila 2006, 103.)

5 Tutkimuksen tausta ja toteutus

5.1 Tutkimuksen tausta ja aineistonkeruu

Vantaan kaupungin tarpeesta TAIKAVA-hankkeeseen osallistuneiden lasten vanhemmille toteutettiin nettikysely (Liite1), jonka avulla kerättiin havaintoja taidekasvatuksen näkymisestä kodin arjessa, lasten kehityksessä, oppimisessa ja hyvinvoinnissa sekä yhteistyössä päiväkodin ja kodin välillä hankkeen aikana. Kysely toteutettiin kymmenessä TAIKAVA-päiväkodissa tammikuun 2016 aikana sähköisen lomakkeen avulla. Lomakekysely lähetettiin noin 300 vanhemmalle, joista 53 vanhempaa vastasi kyselyyn. Vastauksista koottiin erillinen yhteenveto Vantaan kaupungille ja itse opinnäytetyössä keskityimme analysoimaan vastauksia vuorovaikutuksen, yhteistyön ja yhteisöllisyyden näkökulmista.

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössämme käytimme laadullista tutkimusta. Tuomen ja Sarajärven (2009, 14) mukaan laadullinen tutkimus sopii esimerkiksi inhimillisen vuorovaikutuksen tutkimiseen tai ihmisten kokemusten kuvaamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 14). Laadullista tutkimusta käytetään myös silloin, kun halutaan yksityiskohtaista tietoa tai kun halutaan selvittää syy-seuraussuhteita (Metsämuuronen, 2008, 14). Näiden perusteluiden puitteissa oli perusteltua tutkia TAIKAVA-hanketta laadullisin menetelmin.

Materiaali kerättiin sähköisen lomakekyselyn avulla. Tuomen ja Sarajärven (2009, 74) mukaan lomakekyselyiden heikkoutena voi olla pieni vastaajamäärä, jolloin ei saada tarpeeksi tietoa tutkitusta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Tiedostimme riskin, joka liittyi pieneen vastausprosenttiin, mutta olimme kuitenkin sitä mieltä, että tavoitamme enemmän päiväkotilasten vanhempia sähköisen kyselyn kautta, kuin esimerkiksi haastatteleamalla vanhempia kasvo-

tusten. Jotta vastausmäärä olisi saatu mahdollisimman suureksi, kiinnitimme huomiota kysymysten asetteluun sekä kyselyn selkeään ja tiiviiseen muotoon. Vastausaikaa kyselyyn oli kolme viikkoa, jonka aikana pyysimme päiväkoteja muistuttamaan vanhempia kyselyyn vastaamisen tärkeydestä. Vastauksia tuli yhteensä 53 kappaletta, joka oli edelliseen vanhemmille tehtyyn TAIKAVA-kyselyyn verrattuna kaksinkertainen määrä.

Vaikka lomakekysely mielletään usein kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi, on sitä mahdollista käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa. Laadullista tutkimusta tehdessä lomakekysymyksille täytyy löytää perustelu tutkimuksen viitekehystä sekä tutkitavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Vantaan kaupungin toiveesta kyselyssä kerättiin kokonaisvaltaista tietoa päiväkodin taidekasvatuksen näkymisestä kotona. Kysymykset rakentuivat varhaiskasvatuksen taidekasvatukseen liittyvän lähdemateriaalin pohjalta ja niitä muokattiin useaan otteeseen TAIKAVA-hankkeen tutkimuksesta vastaavan työryhmän johtajan toiveiden mukaisiksi. Kysely sisälsi kuusi kysymystä, joista ensimmäisessä kysyttiin päiväkodin nimeä ja toisessa kysymyksessä päiväkodissa toteutettua taidemuotoa. Kolmas kysymys käsiteli päiväkodin taidetoiminnan näkymistä kotona ja neljäs kysymys taidetoiminnan vaikutusta lapsen kehitykseen, vuorovaikutustaitoihin, oppimiseen ja hyvinvointiin. Viidennessä kysymyksessä kartoitettiin päiväkodin ja perheen välistä vuorovaikutusta sekä yhteistyötä ja kuudennessa kysymyksessä vanhemmat saivat vapaasti kommentoida TAIKAVA-hanketta. Opinnäytetyömme viitekehys muodostui varhaiskasvatukseen, taidekasvatukseen, yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja yhteistyöhön liittyvästä kirjallisesta materiaalista, jolloin viitekehysemme tuki lomakekysymysten teemoja.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tärkeässä osassa sosionomin työnkuvaa ovat vuorovaikutuksen luominen sekä yhteisöllisyyden ja sosiaalisten tilanteiden tukeminen asiakassuhteissa (Sosionomi 2016.). Tästä syystä oli perusteltua tutkia vastauksia vuorovaikutuksen, yhteisöllisyyden sekä yhteistyön näkökulmista ja tutkimuskysymyksemme muotoutuivat antamaan tietoa kyseisistä osa-alueista. Tutkimuskysymyksemme olivat:

- 1) Miten taidekasvatus vanhempien mielestä tukee lasta vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden näkökulmista?
- 2) Mitä mahdollisuuksia taidekasvatus antaa vanhempien mielestä kodin ja päiväkodin yhteistyölle?

5.3 Aineiston analysointi

Lomakekyselyyn vastasi 53 vanhempaa, kahdeksasta päiväkodista. Eniten vastauksia saatiin päiväkodeista, joissa toteutettiin kuvataidekasvatusta (30), toiseksi eniten vastauksia saatiin

draamakasvatukseen painottuneista päiväkodeista (19) ja kolmanneksi eniten niistä päiväkodeista, joissa toteutettiin musiikkikasvatusta (4). Tanssi- ja sirkuskasvatukseen painottuvista päiväkodeista ei tullut yhtään vastausta, vaikkakin liikuntaan, tanssiin ja sirkukseen liittyviä havaintoja oli löydettävissä vastauksista.

Käytimme aineiston käsittelyyn aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, josta esimerkki liitteessä 2. Alasuutari jakaa laadullisen analyysin kahteen vaiheeseen, aineiston pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen (Alasuutari 1994, 39). Lähdimme alussa purkamaan aineistoa pelkistämällä ensin vastaukset tiiviiseen muotoon, jonka jälkeen lähdimme ratkaisemaan arvoitusta eli tekemään havaintoja aineistosta. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 93) kuvaavat Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi teoksessa teemoittelua prosessiksi, jossa aineistoa pilkotaan ja ryhmitellään erilaisiksi aihepiireiksi, etsien aineistosta tiettyyn teemaan liittyviä näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93).

Vastauksissa oli huomattavissa yhtäläisyyksiä, joista muodostimme aihepiirejä. Aihepiireiksi nousivat lapsen itseilmaisu taiteen kautta, taidekasvatus lapsen taitojen ja vahvuuksien kehittäjänä, avartava ja yhteisöllinen taidekasvatus, taidekasvatus päiväkodin ja perheen yhteistyön vahvistajana sekä vanhempien visio ja toiveet. Vastauksista löytyi esimerkiksi useita taiteen tekemiseen liittyviä sanoja, jotka luokittelimme itseilmaisuksi ja näistä kuvauksista muodostui aihepiiri lapsen itseilmaisu taiteen kautta. Samalla tavalla yhdistimme tekstistä löytyviä taitoihin ja vahvuuksiin liittyviä kuvauksia, jotka muodostivat aihepiirin taidekasvatus lapsen taitojen ja vahvuuksien kehittäjänä. Myös aihepiirit avartava ja yhteisöllinen taidekasvatus, taidekasvatus perheen ja yhteistyön vahvistajana sekä vanhempien visio ja toiveet muodostuivat samalla tavalla, keräämällä yhtäläisyyksiä yhteisen aihepiirin alle.

Kyselyvastausten laatu vaihteli suppeasanaisista elävästi kuvaileviin vastauksiin. Kuitenkin useissa vastauksissa kuvailevina sanoina käytettiin lyhyesti esimerkiksi ”hyvä”, ”hieno”, ”mahtava” tai ”kannattava”, laajentamatta tai erittelemättä vastauksen sisältöä tarkemmin. Yhdellä sanalla hanketta kuvaileet vastaukset olivat tulosten kokoamisen kannalta vaikeita, koska kyseisten vastausten kohdalla perusteluja oli tällöin hankalaa löytää.

6 Tulokset

Tässä osiossa tarkastelemme tuloksia viiden analyysissä esiin nousseen aihepiirin kautta. Tuloksissa ilmeni, että taidekasvatuksella voitiin tukea lapsen itseilmaisu, taitojen ja vahvuuksien kehittymistä sekä kehittää yhteisöllisyyttä ja avartaa lasten ajattelua. Lisäksi taidekasvatus nähtiin mahdollisuutena päiväkodin ja kodin yhteistyön virittämiseen sekä kodissa tapahtuvaan yhteiseen toimintaan.

6.1 Lapsen itseilmaisu taiteen kautta

TAIKAVA-hankkeen monipuolisuus tuli ilmi vanhempien kyselyvastauksissa, joissa kuvattiin lapsen kokonaisvaltaista innostusta ilmaisuun ja taiteiluun. Vanhemmat kuvasivat lapsissa ilmenevää itseilmaisun paljoutta, joka tuli esiin lasten kuvataiteellisissa tuotoksissa, musiikillisissa, draamallisissa ja tanssillisissa esityksissä mutta myös arkisissa tilanteissa lapsen ollessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa tai ollessaan yksin. Suurin osa kyselyyn vastanneiden vanhempien lapsista osallistui joko kuva-, draama- tai musiikkipainotteiseen taidekasvatukseen, tanssi- ja sirkustoiminnan jäädessä vastauksissa vähäiseksi. Päiväkodin taide-toiminta tuki osan perheistä kohdalla kodin kasvatusta, jossa lasta kannustettiin jo ennen TAIKAVA-hanketta ilmaisemaan itseään taiteen keinoin. Vanhemmat kuvasivat, kuinka askartelusta on tullut useissa kodeissa lähes päivittäistä tekemistä ja kuvista on koottu erilaisia kuvakokoelmia seinille. Lapset olivat myös ilmaisseet itseään tarinoilla, joiden yhteyteen oli piirretty kuvia, lapsen luodessa niistä kuvakirjoja. Kuvataideilmaisu näkyi myös lapsen mielikuvituksellisina luomistöinä, joissa lapsi ilmaisi itseään kuvallisesti käyttäen hyväksi värejä ja luonnonmateriaaleja.

Lasten lauluinnostus oli kasvanut TAIKAVA-hankkeen myötä ja sillä oli vanhempien mukaan positiivisia vaikutuksia lasten kykyyn tuoda itseään rohkeasti esille. Itse keksittyjen tarinoiden soittaminen ja säestäminen sekä oman musiikin tekeminen oli ollut lapsista mieluisa tapa ilmaista itseään. Myös laulujen nauhoittaminen ja kuuntelu päiväkodissa oli ollut mieleenpainuva kokemus ja siitä oli kerrottu innokkaasti kotona vanhemmille. Taidetoiminnan todettiin tukevan hyvin lasten luontaista tapaa ilmaista itseään, heidän saadessa vapaasti toteuttaa haluaan piirtämiseen, tanssimiseen, laulamiseen ja lorutteluun liittyen. Musiikki toimi myös apuna kielen kehityksessä ja muistamisessa, helpottaen lapsen itseilmaisua, lapsen pystyessä laulujen sanoja muistamalla osallistumaan täysipainoisesti ryhmän toimintaan ja olemaan yhteydessä muihin. Vanhemmat kuvailivat laulamisen olevan voimaannuttavaa, rentouttavaa ja itseä ja muita viihdyttävää. Laulamisen koettiin myös kasvattavan sanavarastoa ja opettavan äidinkieltä sekä itseilmaisua.

Draamakasvatus oli vanhempien mukaan kasvattanut lapsessa ystävällisyyttä, puheliaisuutta ja reippautta, jotka helpottivat muiden kanssa yhdessäoloa. Lapsen kerrottiin myös rohkais-tuneen eriävän mielipiteensä ilmaisussa ja itsensä esille tuomisessa esimerkiksi erilaisten draamallisten esitysten kautta. Draamaesitysten harjoittelu päiväkodissa oli vanhempien mukaan lisännyt lasten itsevarmuutta sekä esiintymisvalmiutta. Lasten kerrottiin myös esittä-neen tarinoita kotona nukketeatterin keinoin. Tanssiesitysten tekemisen koettiin draama-esitysten tavoin antavan lapselle itsevarmuutta esiintymiseen.

”Lapset loruttelevat runsaasti ja ovat oppineet paljon loruja ja loruleikkejä sekä runoja. Piirtäminen / maalaaminen ja askartelu ovat lähes jokapäiväistä

toimintaa kotonakin ja tytöt pitävät luomisesta. Usein kuvien yhteyteen halutaan keksiä ja kirjoittaa myös tarina. Tytöt tekevät tanssi- ja teatteriesityksiä ja suunnittelevat näytelmiä / videoita.”

Kielellisten taitojen arvostus nousi esiin vanhempien vastauksissa, sillä kyseiset taidot koettiin tärkeiksi keinoiksi kommunikoida sekä olla vuorovaikutuksessa. Monissa kyselyvastauksissa tuli esiin taidekasvatuksen positiiviset vaikutukset lapsen puhutun tai kirjallisen kielen taitoihin, mikä näkyi muun muassa lapsen rohkeutena ilmaista itseään sanallisesti, kertoa tapahtumista, riimitellä, lorutella tai esiintyä. Jotkut lapset kertoivat myös satuja ja tekivät kirjan.

”Lapseni on suomenkielisestä perheestä ja opiskelee englanninkielisessä päiväkodissa. Taidetoiminnalla on varmasti ollut iso merkitys uuden kielen omaksumisessa. Samassa ryhmässä on lapsia, joilla puhutaan kotona englantia ja lapseni on välillä kokenut turhautumista siitä, että hän ei ymmärrä eikä pysty vielä tuottamaan englannin kieltä yhtä hyvin kuin he. Taidetoiminta on kuitenkin omalta osaltaan antanut rohkeutta kielen käyttämiseen. Hän puhuu nyt pitkiä lauseita ja jopa riimittelee englanniksi, joten siitä on ollut apua.”

Integroitujen ryhmien sisällä yksilön mahdollisuuksissa ymmärtää tai tuottaa puhetta voi olla suuriakin eroja, jolloin pienryhmätoiminta sekä taidekasvattajan tuki ja menetelmät koettiin hyväksi väyläksi osallisuuden kokemisessa ja vuorovaikutuksen rakentumisessa.

”Vaikeasti kuulovammaisen poikamme tuli vuosi sitten uutena ryhmään. Taidekasvattajan kanssa/ ansiosta hän on päässyt hyvin ryhmään mukaan ja opetellut toimimista yhdessä kaverin kanssa/ryhmässä. Saanut tukea aikuiselta uusissa tilanteissa, jossa ei ole ymmärtänyt sanallista viestintää. ”

Monet vanhemmat kuvasivat myös lasten empatiataitojen kasvaneen lasten saatua taidekasvatuksesta uusia välineitä itseilmaisun ja kommunikointiin mahdollistaen tätä kautta erilaisten ihmisten huomioimisen sekä toisen asemaan asettumisen. Taidekasvatus mahdollisti vanhempien mukaan erilaisten tunteiden tunnistamisen opettelua sekä niiden käsittelyä. Koska taiteen tekemisessä on mukana leikillinen ote, sen avulla vaikeitakin tunteita voidaan käsitellä helpommin ja tehdä ne ymmärrettäviksi. Monet vanhemmat kuvasivat lapsensa rohkaistuneen TAIKAVA-hankkeen aikana tekemään esityksiä laulaen, tanssien ja näytellen. Ulospäinsuuntautuneisuus, itsevarmuus ja ilmaisun mahdollisuudet olivat lisääntyneet ja pienessä ryhmässä toimiminen auttoi arkojakin lapsia tuomaan itseään paremmin esiin. Taiteen tekeminen ja taide itsessään voi voimaannuttaa ja voi toimia myös terapeuttisesti.

”Lapsi on saanut voimaa siitä, että nähtävästi tämä taidepedagogi on kertonut/näytellyt peloista yms. joita hänellä on, ja lapselle on tullut tunne, että kaikki pelkäävät jotain ja se on ihan ok.”

Kyselystä ilmeni, että lasten vuorovaikutustaitoihin liittyvät kyvyt ja sosiaaliset taidot olivat hankkeen aikana vahvistuneet huomattavasti itseilmaisumahdollisuuksien kasvaessa. Vanhempien kuvauksessa lasten mielipiteiden ilmaisu sekä turvallinen oman rajan ylitys mahdollistui taidetoiminnan myötä paremmin.

”Vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet positiiviseen suuntaan, asioista pystyy neuvottelemaan. Lapsemme kertoo omia satuja myös kotona. Ja hän välillä haluaa ”lukea” satuja itse -katsoo kuvia ja muistelee tarinaa. Päiväkodissa olo on rauhoittunut jonkun verran.”

”Osallistuminen ylipäättään päiväkodin/eskarin toimintoihin ei ole ollut itsestään selvää. Lapseni helposti jää seuraamaan sivusta toisten leikkejä eikä it-se niihin osallistu. Mutta näihin taideprojekteihin hän on osallistunut ja saanut myös sitä kautta rohkeutta ottaa kontaktia myös muihin lapsiin ja toimia yhdessä”

Vanhemmat kertoivat, että taidekasvattajien taidehetket päiväkodeissa olivat olleet odotettuja. Hyvän vuorovaikutuksen kautta lapsen luottamus aikuiseen ja ryhmässä toimimiseen oli taidetoiminnan myötä vahvistunut. Itseilmaisun vahvistuminen sekä oppimisen ilon herääminen taiteen tekemisen kautta vahvistaa vanhempien mielestä lapsen pärjäämisen kykyjä myöhemmin elämässä. Vanhemmat kuvailivat taidekasvatusta sanoilla ”supermielenkiintoista”, ”jännittävää”, ”maagista”, ”iloista”, ”välitöntä”, ”voimaannuttavaa” ja ”rentouttavaa”.

6.2 Taidekasvatus taitojen ja vahvuuksien kehittäjänä

Vanhempien vastauksista kävi ilmi, että erilaiset taidot ja lasten vahvuudet olivat kehittyneet TAIKAVA-hankkeen aikana. Taidekasvatuksen kerrottiin vaikuttaneen erityisesti lapsen sosiaalisten taitojen sekä ryhmätaitojen vahvistumiseen ja lisäksi kehitystä oli tapahtunut empatia- ja tunnetaitojen saralla, esimerkiksi tunteiden tunnistamisessa, tunteiden käsittelemisessä sekä tunteiden hallinnassa. Myös esiintymis- ja itseilmaisutaitojen kerrottiin vahvistuneen. Suurin kehitys vanhempien mukaan tapahtui lasten sosiaalisissa taidoissa, mikä näkyi lapsen rohkeutena ja luontevuutena erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Vanhemmat kertoivat pienryhmän antaneen lapselle rohkeutta olla esillä ja ilmaista rohkeammin itseään ja omia ajatuksiaan. Pienryhmä mahdollisti vanhempien mielestä erityisesti temperamentiltaan ujon sekä erityistä tukea tarvitsevan lapsen rohkaistumisen. Hankkeen aikana lasten ryhmä- ja

tunnetaidot kehittyivät, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että lapset osasivat toimia joustavammin ryhmässä ja asettua muiden asemaan. Itseilmaisutaitojen kasvaessa ja monipuolistuessa lasten tunteidenkäsittelytaidot paranivat lasten oppiessa kanavoimaan ja ymmärtämään tunteidensa kirjoja. Myös keskeneräisyyden sietämisen kyky oli parantunut ja liian ankarat vaatimukset itseään kohtaan vähentyneet.

”Uskon, että lapsi on saanut taidekasvatuksen myötä välineitä kommunikointiin ja toisen asemaan asettumiseen. Erilaisten ihmisten huomioiminen eri tilanteissa saattaa olla myös taidekasvatuksen myötä parantunut.”

”Lapsellani on ollut haasteina tietynlainen perfektionismi esimerkiksi piirtämisessä ja toisaalta hänelle on ollut vaikeaa kertoa omaa eriävää mielipidettä. Olemme saaneet kuulla miten hienosti esimerkiksi näissä asioissa lastani on opetettu omaksuma uusia taitoja mm. draaman keinoin.”

Taidekasvatus vaikutti vanhempien mielestä lasten vahvuuksien ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kasvuun. Tämä näkyi esimerkiksi taidepäivien jälkeisenä onnellisuutena ja rauhallisuutena kotona sekä itsetunnon ja oppimisen ilon kasvuna. Lisäksi vanhemmat kertoivat luovuuden lisääntyneen, mikä näkyi esimerkiksi lapsen luovana itseilmaisuna sekä erilaisina leikkeinä, joihin yhdistettiin päiväkodin taidemuotoja. Luovuus näkyi myös erilaisten materiaalien hyödyntämisenä, esimerkiksi luonnonmateriaalien mielikuvituksellisena käyttämisenä leikeissä ja askarteluissa.

”Lapset ovat ottaneet kehityspyrahdyksen luovuuden ammentamisessa ja osaavat purkaa tuntojaan luovuuden keinoin.”

Vanhempien vastauksissa tulivat esiin taidekasvatuksen kokonaisvaltaiset vaikutukset, sillä vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen lisäksi taidekasvatus oli kehittänyt lapsen kognitiivisia, motorisia sekä hienomotorisia taitoja. Vanhemmat toivat esiin lasten kädentaitoihin liittyvän innostuksen kuten piirtämisen, maalaamisen, askartelun, rakentelun, muovailun ja käsitöiden, kasvaneen huomattavasti. Myös liikunnalliset taidot sekä oma-aloitteinen liikkuminen esimerkiksi tanssien ja esiintyen oli lisääntynyt. Taidekasvatus innosti lapsia esitysten suunnitteluun ja toteuttamiseen draamallisin keinoin myös kotona. Lisäksi pitkäjänteisyys tehdä asioita, keskittymis- ja hahmottamiskyky sekä tietous kulttuurista ja taiteesta olivat vanhempien mukaan kasvaneet.

”Paljon on laulettu kotona ja kanteleen soittamisesta puhuttu. Joulun alla oli hienoa päästä laulamaan vanhainkotiin ja perheen kanssa museossa käydessä lapsi osasi hienosti kertoa itse Sibeliuksesta.”

Vastauksien perusteella osa vanhemmista ei osannut sanoa, mikä taitojen kehityksestä johtuu juuri TAIKAVA-hankkeesta, sillä kehitystä tapahtuu lapsuudessa jatkuvasti ja syy- ja seuraussuhteita on vaikea eritellä. Osa vanhemmista kertoi taiteen tekemisen olevan osa kodin arkea TAIKAVA-hankkeesta huolimatta, joten he eivät osanneet eritellä päiväkodin ja kodin taidetoimintojen vaikutuksia. Jotkut vanhemmat kertoivat jääneensä hankkeesta tiedottamisen ulkopuolelle, joten heillä ei ollut käsitystä TAIKAVA-hankkeen toiminnasta verrattuna päiväkodin normaaliin arkeen.

“It is very hard to measure the difference a particular person makes in a child's development as we do not know how they would have developed otherwise. However, since being at preschool (with the art Pedagogy) our child has continued to develop imagination, different forms of play, ways of relating to others, fine motor skills and language.”

6.3 Avartava ja yhteisöllinen taidekasvatus

Vanhempien vastausten perusteella TAIKAVA-hankkeen taidetoiminnan koettiin rakentavan yhteisöllisyyttä olemalla yhteinen kieli erilaisista taustoista tuleville lapsille. Vanhempien vastauksista välittyi lasten arvostus ja ilo yhdessä tekemistä kohtaan, ystävällisyys sekä lasten kyky tulla toimeen muiden kanssa. Pienryhmätoiminta edesauttoi vanhempien mielestä vuorovaikutuksen syntymisessä, sillä pienessä ryhmässä lapset pääsivät ilmaisemaan ja toteuttamaan itseään suurta ryhmää paremmin. Taidekasvatuksen avulla lapsen itsevarmuus ja luottamus kasvoivat, jolloin lapsi uskalsi rohkeammin kertoa esimerkiksi mielipiteensä ja tuoda itsensä esiin ryhmässä. TAIKAVA-kyselyn vastauksien perusteella päiväkodin yhteisöllinen taidetoiminta oli vanhempien mielestä kasvattanut lapsen vuorovaikutustaitoja, neuvottelutaitoja ja kykyä olla yhteydessä muihin.

”Lapsi on tykännyt paljon tuokioista ja yhteisöllisestä toiminnasta yhdessä kavereiden kanssa vuorovaikutustaitoja kehittäen.”

Taidekasvatus auttoi vanhempien mukaan lapsia avartamaan ajatteluaan ja suhtautumaan ymmärtäväisemmin erilaisuuteen. Taidekasvatus muutti lasten asenteita ja ajattelua niin, että lapsi oppi esimerkiksi asettumaan eri tilanteissa muiden asemaan aiempaa paremmin. Erityislapsen oli taidetoiminnan myötä helpompaa tulla ryhmään mukaan ja opetella ryhmässä toimimista taidemenetelmien avulla. Esimerkiksi kuvalliset menetelmät auttoivat kuulovammaista poikaa pääsemään mukaan ryhmään. Taidetoiminnan todettiin lisäävän pitkäjänte-

syöttä ja kärsivällisyyttä, kasvattaen lasten keskittymiskykyä. Tätä kautta myös oman itsen ja muiden kuuntelu oli helpompaa ja lapsi tuli vastaanottavaisemmaksi muita kohtaan. Vanhempien vastausten mukaan taidetoiminta rohkaisi lapsia ilmaisemaan itseään kielellisesti, jolloin lasten vuorovaikutustaidot kasvoivat ja toimiminen muiden kanssa onnistui paremmin. Tämä tuli esiin esimerkiksi englanninkielisissä päiväkotiryhmissä, missä lasten kielitaidot vaihtelivat. Taidepedagogin kannustava persoona yhdistettynä taidekasvatuksen perinteisiä, kaavoja rikkovaan toimintaan koettiin vaikuttavan vapauttavasti lisäten lasten innostuneisuutta taide-toimintaa sekä yhdessä tekemistä kohtaan.

“Our art pedagogy brought a lot of colour, brightness and life to the pre-school. This kind of environment encourages good relationships, behaviour and learning. It also helps children to be enthusiastic about coming to preschool.”

TAIKAVA-kyselyn vastauksien perusteella päiväkodin yhteisöllinen taidetoiminta oli vanhempien mielestä kasvattanut lapsen vuorovaikutustaitoja, neuvottelutaitoja ja kykyä olla yhteydessä muihin. Yhteistoiminta oli vastausten perusteella siirtynyt myös kotiin, sillä lapset olivat tehneet asioita vuorovaikutteisemmin yhdessä vanhempien, sisarusten ja kavereiden kanssa. Esimerkiksi yhteiset laulutuokiot olivat lujittaneet sisarusten välisiä suhteita ja lasten tekemät esitykset vahvistivat perheen yhdessäoloa. Päiväkodin taidetoiminta oli lisännyt lasten kiinnostusta kulttuuria kohtaan, mikä näkyi esimerkiksi toiveina vierailta taidemuseossa, teatterissa ja sirkuksessa yhdessä perheen kanssa. Tyytyväisyys päiväkodin toimintaan heijastui lapsen rauhallisuutena päiväkodissa ja tyytyväisyytenä kotona.

Taidetoiminta nähtiin vanhempien vastausten perusteella mahdollisuutena yhteistoimintaan niin päiväkodissa kuin kotonakin. Vanhempien mukaan päiväkodin taidetoimintaa oli mielekäs siirtää kotiin, ja osa vanhemmista olisi toivonutkin lisätietoa hankkeesta ja päiväkodin taidetoiminnasta, jotta sitä olisi voitu jatkaa myös kotona yhdessä lapsen kanssa. TAIKAVA-hankkeen aikana vanhemmat saivat kotiin vietäväksi lasten taideteoksia ja päiväkotitiedotti vanhempien mielestä pääosin riittävästi hankkeeseen liittyvistä asioista, vaikkakin jotkut vanhemmista kokivat jääneensä tiedottamisen ulkopuolelle. Hankkeeseen liittyvän materiaalin ja taidetuotosten avulla pystyttiin virittämään keskustelua päiväkodin tapahtumista niin kotona kuin päiväkodissakin.

”Päiväkodista ammennettujen oppien ja ideoiden avulla on ollut helppoa kotonakin vähän irrotella ja kokeilla näin aikuisenakin erilaisia taiteenmuotoja.”

”Ehkäpä toivoisimme enemmän tiedotusta koteihin, mitä asioita on TAIKAVA-hankkeen tiimoilta päiväkodilla tehty, jotta voisi myös eri tavalla kiinnittää huomiota tähän lapsen toiminnassa ja kysellä lapselta itseltään kokemuk-

sia/kiinnostuksen aiheita kotona ja panostaa niihin eri tavalla myös kodin arjessa, jos lapsi niin haluaa.”

6.4 Taidekasvatus päiväkodin ja perheen yhteistyön vahvistajana

Päiväkodin taidetoiminta loi vanhempien mielestä mahdollisuuksia lisätä perheen ja päiväkodin yhteistyötä ja vanhemmat olisivat toivoneet lisää esimerkiksi yhteisiä hetkiä, joissa vanhempi olisi voinut olla mukana taiteentekemisessä päiväkotiympäristössä. Vanhemmat kokivat esimerkiksi taiderastiradan mielekkäänä mahdollisuutena kurkistaa pienten taiteilijoiden päivään. TAIKAVA-hankkeen aikana tiedottaminen päiväkodista kotiin oli lisääntynyt ja tämä koettiin positiivisena yhteistyönä. TAIKAVA-hankkeen aikana juhlissa oli asioita laajemmin esillä, ja tämä lisäsi keskustelua taidetuokioiden tuotoksista. Osa vanhemmista oli kuitenkin sitä mieltä, että TAIKAVA-hanke olisi voinut näkyä paljon enemmänkin esimerkiksi yhteistoimintana ja parempana tiedottamisena.

”Kulkisiko tieto ja taito paremmin päiväkodin ja kodin välillä, mikäli vanhemmat olisivat jotenkin osa taiteen tekemistä? Esimerkiksi järjestettäisiin taidehetkiä iltapäivästä, jolloin vanhemmat voisivat olla osa prosessia ja jatkaa sitä kotonakin.”

Taidepedagogin osallistuminen kasvatuskeskusteluihin koettiin tietoa lisäävänä ja yhteistyötä lujittavana tekijänä kodin ja päiväkodin välillä. Keskustelut taidepedagogin kanssa lapsen haku- ja tuontitilanteissa antoivat yksityiskohtaisempaa tietoa lapsesta ja hänen osallistumisestaan toimintaan. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että TAIKAVA-hankkeella voitiin lisätä myös kasvatushenkilökunnan osaamista taiteen tekemisen saralla, ja he toivoivat vuorovaikutusta ja yhteistyötä tukevien taidemenetelmien vakiintuvan päiväkodin arkeen.

”Lapsen palaverissa on ollut hyvä että henkilökunnasta on ollut paikalla oma ope sekä taidepedagogi. Näin olemme saaneet erilaista näkemystä lapsen arjesta päiväkodissa.”

”Tuntuu kivalta, että omassa päiväkodissa on tällaisia hankkeita, mielestäni toiminta nostaa päiväkodin profiilia varhaiskasvattajana, eikä päiväkotikiukaan ole ainoastaan lasten säilytyspaikka.”

6.5 Vanhempien visio ja toiveet

Vanhempien vastausten perusteella TAIKAVA-hanke koettiin pääosin erittäin positiiviseksi ja kannattavaksi toiminnaksi. Pieni osa vanhemmista oli jäänyt tiedottamisesta pimentoon, joten he eivät osanneet muodostaa mielipidettä hankkeesta tai kertoa oliko sillä vaikutusta lap-

seen. Kukaan vastanneista ei kuitenkaan maininnut negatiivisia asioita hankkeesta. Vanhempien mielestä oli ollut ilo seurata lasten kehittymistä hankkeen aikana ja hankkeen toivottiin vakiintuvan pysyväksi toimintamalliksi päiväkodeihin. Päiväkodissa toteutetun taidemuodon rinnalle toivottiin myös muita taidekasvatuksen taidemuotoja, joita TAIKAVA-hankkeessa tiedettiin olevan.

Vanhempien mielestä on tärkeää, että päiväkodin vakituinen henkilökunta ja taidepedagogi jakavat osaamista keskenään ja hyötyvät toistensa tiedosta, jolloin taataan laadukasta ja osaavaa varhaiskasvatusta. Päiväkodissa toteutettu kulttuurikasvatus tukee myös kodissa tehtävää kulttuurikasvatusta, muodostaen jatkumon kodin ja päiväkodin kasvatuskumppanuudelle. Vanhemmat olivat iloisia, että hanke on kasvattanut lasten luovuutta ja rohkaissut heitä luovien ideoiden käyttämisessä ja itseilmaisussa. Vanhempien mielestä lasten vahvuuksia ja itsetuntemusta tukevalla taidetoiminnalla voidaan ehkäistä mielenterveyden ongelmia ja kasvattaa tasapainoisia ihmisiä, jotka selviävät elämän haasteista.

Vanhemmat kokivat integroiduissa ryhmissä toimimisen opettavaisena ja tärkeänä ja se nähtiin taidekasvatuksen rinnalla olevan oleellinen osa lasten kasvamista empaattiseksi ja itseään sekä muita arvostavaksi ihmiseksi. Kaiken kaikkiaan taidekasvatus toimi vanhempien vastauksen perusteella lapsen vuorovaikutusta, itseilmaisua sekä itsetuntemusta vahvistavana toimintana ja lisäksi siinä nähtiin mahdollisuus kodin ja päiväkodin välisen yhteistyön lujittamiseen.

”Arjessa on kuitenkin tärkeää taata taidetoiminnalle sen vaatimat resurssit, jotta siitä saadaan kaikki hyöty ja ilo irti. Ehkä taidetoiminta voisi toimia myös erilaisina projekteina eri ryhmissä, mutta kuitenkin niin, että taidekasvattaja on pysyvästi päiväkodissa. Pysyvyys ja pitkäjänteisyys on tärkeää sekä lapsille että päiväkodin muulle henkilökunnalle. On myös ollut hyvä, että taideteemoja on kannettu pitkään mukana ja käsitelty monella tapaa kuten tytön päiväkodissa esim. Narnia-teemaa.”

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää vanhemmille suunnatun kyselytutkimuksen avulla, miten varhaiskasvatuksen taidekasvatus tukee lasta vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden näkökulmista sekä mitä mahdollisuuksia taidekasvatus antaa vanhempien mielestä kodin ja päiväkodin yhteistyölle. Vaikka pelkästään taidekasvatuksesta johtuvia vaikutuksia onkin vaikeaa kohdentaa, voidaan silti todeta taidekasvatuksen tukevan eri osa-alueilla kehittyvää lasta monipuolisesti ja tuovan positiivisia vaikutuksia ihmisten kanssakäymiseen myös hänen ympärillään. Keskeiset tulokset osoittivat, että taidekasvatus edisti lasten itseilmaisua sekä oman äänen ja omien vahvuuksien esiintuomista, vahvistaen lapsen itsetuntoa sekä lujittaen vuorovaikutusta, tehden tilaa yhteistoiminnalle myös integroiduissa ryhmissä. Varhaiskasva-

tuksen taidekasvatus toimi myös yhteistyötä edistävänä tekijänä päiväkodin ja perheen välillä, virittäen yhteistoimintaa myös kotona taiteen parissa.

Erilaiset taidemuodot antavat lapselle mahdollisuuksia ilmaista itseään monipuolisesti. TAIKAVA-hankkeessa käytetyt menetelmät draaman, musiikin, kuvataiteen ja käsityön sekä tanssin ja sirkuksen alueilta ovat kehittäneet TAIKAVA-toimintaan osallistuneiden lasten vahvuuksia niin yksilöinä ja toisaalta koko päiväkotiyhteisön vahvuuksia toimia sisällöllisesti ja toiminnallisesti laadukkaan varhaiskasvatuksen tuottajana. Uudet mahdollisuudet toimia herättävät lapsissa uusia kiinnostuksen kohteita sekä motivoivat tekemisen äärelle. Karppisen ym. (2001, 7) mukaan varhaiskasvatuksessa taidekasvatuksen tulisikin yksipuolisuuden sijaan juuri huomioida itseilmaisun monipuolisesti mahdollistava taiteiden laaja kirjo ja painottaa tekemisessä lopputuloksen sijaan erilaisten prosessien tärkeyttä. (Karppinen ym. 2001, 7.)

TAIKAVA-hankkeen kuvauksessa, taidekasvatuksella kerrotaan suunnattavan yhdessä tekemiseen, jakamiseen, mielikuvituksen käyttöön ja lapsen luovuuden tukemiseen integroiduissa ryhmissä. (TAIKAVA 2015). Luovan ajattelun tukeminen puolestaan kehittää lapsen persoonaa ja tunnemaailmaa, vahvistaen minäkuvaa ja kehittäen sosiaalisia taitoja. (Kotsalainen 2014, 25). Lapsen tunne- ja sosiaalisten taitojen kehittyminen ilmeni myös kyselyyn vastanneiden vanhempien vastauksissa. Vanhempien mukaan taidekasvatuksella voitiin vaikuttaa kokonaisvaltaisesti erilaisiin taitoihin kuten edellä mainittuihin tunnetaitoihin ja sosiaalisiin taitoihin sekä niiden lisäksi myös itseilmaisutaitoihin ja ryhmätaitoihin. Vanhempien mukaan erityisesti lasten itseilmaisutaitojen vahvistuessa sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot kehittyivät hankkeen aikana. Esimerkiksi draamakasvatuksella voidaan nähdä yhteys kyseisten asioiden oppimiseen. Toivanen (2009, 31-32) tuo artikkelissaan esiin draamakasvatuksen opettavan muuan muassa muiden asemaan asettumista, keskeneräisyyden sietämistä sekä tunteiden ja asioiden käsittelyä. (Toivanen 2009, 31-32). Moni vanhemmista koki, että lapsi oli kehittynyt kyseisissä taidoissa TAIKAVA-hankkeen aikana.

TAIKAVA-hankkeen monipuolinen taiteen tekemisen tarjonta mahdollisti ilmaisukanavien runsauden, josta jokainen pystyi löytämään itselleen sopivan ilmaisumuodon. Lasten ote tekemiseen pysyi positiivisena ja motivoituneena vielä kotonakin, mielikuvituksellisuuden ja luovuuden noustessa esiin lasten leikeissä. Lasten tunteiden tunnistamisen taidot ja empatiataidot kehittyivät vanhempien mukaan monipuolisten ilmaisumahdollisuuksien sekä positiivisessa ilmapiirissä tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta. Sajaniemen ym. (2015, 129-130) mukaan leikki vaatii lapselta tunnetaitoja, toiminnan ohjausta sekä kehonhallintaa. Leikin kautta lapsi pitää yllä sosiaalista toimintaa, jossa kyseiset tiedot ja taidot ovat käytössä (Sajaniemi ym. 2015, 129-130.) TAIKAVA-lasten vanhemmat kertoivat taidekasvatuksen toimivan huomaamattomasti oppimisen välineenä ja taiteen leikkisyys auttoi lasta rohkaistumaan ja suuntautu-

maan ulospäin, jolloin kommunikaatio ryhmässä vahvistui ja lapsi kykeni pitämään yllä sosiaalista toimintaa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 23-24) mukaan taiteen tekemisessä ovat mukana harjoittelu ja oppiminen. Lapsi nauttii taiteesta, taidoista ja ilmaisusta sekä tehdessään yksin että osallistuessaan erilaisiin tuotoksiin yhdessä muiden kanssa. Taiteellinen kokeminen ja tekeminen kehittävät lasta yksilönä ja ryhmän jäsenenä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 23-24). Kyselyvastauksissa taidetoiminnan todettiin lisäävän lapsen pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä, joka ilmeni parempana keskittymiskykyä. Sitä kautta niin oman itsen kuin muiden kuuntelu oli helpompaa ja lapsesta tuli vastaanottavaisempi. Pienryhmätoiminta koettiin vanhempien vastauksissa vuorovaikutusta helpottavaksi kaikkien, erityisesti temperamentiltaan ujojen sekä erityislasten kohdalla. Lasten ilmaisu ja nähdynsi tuleminen pienessä ryhmässä koettiin vanhempien mielestä osallisuutta ja vuorovaikutusta tukevana asiana.

Hintsalan (2011, 74-79) havainnot päiväkotiryhmistä tukevat TAIKAVA-vanhempien vastauksissa esiin nousseita asioita pienryhmätoiminnasta. Hänen mukaansa pienryhmä mahdollistaa lasten kuuntelun ja lapsiin tutustumisen paremmin kuin suuri ryhmä. Lisäksi pienryhmä mahdollistaa tilanteesta toiseen etenemisen rauhallisesti, jättäen tilaa lasten omille pohdinnoille, ideoille ja toiminnalle. Lasten tullessa huomioiduiksi paremmin pienen ryhmän sisällä, vuorovaikutus lisääntyy ja osallisuus kasvaa. Erityisesti hitaasti lämpiävien ja ujojen lasten on helpompaa rohkaistua toimimaan pienessä ryhmässä ja myös vilkkaampien lasten vahvuudet nousevat esiin, kun ryhmässä on vähemmän ärsykeitä. (Hintsala 2011, 74-79.)

Vanhempien mukaan kommunikaation lisääntyessä ja ilmaisukanavien monipuolistuessa vuorovaikutukselliset tilanteet lisääntyivät ja tukivat lapsen oppimista. Sajaniemen ym. (2015, 85) mukaan yhteisöjen ja yhteisöllisyyden kehittymisen perustana ovat positiiviset vuorovaikutustilanteet. Taidetoiminnan positiivinen, omien rajojen turvalliseen kokeiluun kannustava ilmapiiiri kasvatti luottamusta ryhmän muita lapsia ja aikuisia kohtaan, sekä innosti yhteistoimintaan ja vuorovaikutukseen toisten kanssa. (Sajaniemi ym. 2015, 85.) Uusikylän (2001, 16-19) mukaan tukemalla, ymmärtämällä ja kannustamalla lasta, voidaan kasvattaa luovia ihmisiä, jotka uskaltavat ilmaista itseään ja omaa persoonaansa luovasti ja vapaasti (Uusikylä 2001, 16-19).

Varhaiskasvatuksen perusteissa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan kielen vuorovaikutuksellista merkitystä sekä kielen oppimista osana varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmissa kielen oppimiseen pyritään lapsen aktiivisella osallistumisella keskusteluihin, kielen käyttönä arkipäivän tilanteissa kuten leikeissä, kertomusten ja kuuntelun kautta, motivoimalla lasta kirjoitettuun kieleen ja sen oppimiseen, kielellä leikkimisellä esimerkiksi lorujen kautta sekä kirjoitusjärjestelmään tutustumisena. Kyseisten osa-

alueiden kautta lapsi voi oppia kieltä osana arkisia oppimistilanteita. (Korkeamäki 2011, 42-43.) Monissa TAIKAVA-kyselyvastauksissa tuli esiin taidekasvatuksen positiiviset vaikutukset lapsen puhutun tai kirjallisen kielen taitoihin, mikä näkyi muun muassa lapsen rohkeutena ilmaista itseään sanallisesti, kertoa tapahtumista, riimitellä, lorutella tai esiintyä. Vanhempien vastausten mukaan taidetoiminta rohkaisi lapsia ilmaisemaan itseään kielellisesti, jolloin lasten vuorovaikutustaidot kasvoivat ja toimiminen muiden kanssa onnistui paremmin. Vastausten perusteella lasten verbaalinen ilmaisu kehittyi ja lapset kertoivat kotona innostuneesti päiväkodin taidetuokioista ja -tuotoksista vanhemmille.

Taidekasvattajan koettiin antavan vanhemmille uutta tietoa lasten kasvatuksesta ja taidetoiminta avasi keskustelua päiväkodin ja kodin välille. Vanhempien mielestä tiedottaminen TAIKAVA-hankkeesta, keskustelut taidetoiminnasta lapsen haku- ja tuontitilanteissa sekä taiteen värittämät yhteiset juhlat vahvistivat yhteistyötä perheen ja päiväkodin välillä. Karilan (2006 104-105, 107) mukaan vanhempien ja kasvattajien vuorovaikutukseen kiinnitetään usein huomiota erityisesti hoitosuhteen aloitusvaiheessa, mutta vähemmälle huomiolle jää vuorovaikutussuhteen kehittäminen ja lujittaminen alkututustumisen jälkeen. Karila viittaa artikkelissaan tutkimukseensa, jossa havaittiin kumppanuussuhteen pysähtyvän vanhempien mielestä usein juuri alun tutustumisvaiheeseen. Kasvatuskumppanuuden syventymisen kannalta kasvatuskeskustelut ovat keskeisessä osassa ja keskustelut muovaavat merkittävästi kumppanuussuhdetta. Karilan mukaan kumppanuussuhdetta voidaan lujittaa yhteisen toiminnan, esimerkiksi yhteisen ongelmanratkaisun kautta. (Karila 2006, 104-105, 107.) Vanhempien halu yhteistyöhön välittyi myös kyselyvastauksista, joissa vanhemmat toivoivat lisää erilaisia tapahtumia, joissa koko perhe pääsisi osallistumaan päiväkodin toimintaan.

Lasten taiteellinen ilmaisu ja erilaiset taidemuodot siirtyivät päiväkodista kotiin ja sitä kautta myös joidenkin perheiden yhteistoiminta lisääntyi taiteen tekemisen parissa kotona. Vanhempien mukaan päiväkodin taidetoimintaa olisi ollut mielekästä siirtää kotiin, ja osa vanhemmista olisi toivonutkin lisätietoa hankkeesta ja päiväkodin taidetoiminnasta, jotta sitä olisi voitu jatkaa myös kotona yhdessä lapsen kanssa. Vastauksien perusteella vanhemmat olivat hyvin kiinnostuneita taidekasvatuksesta ja toivoivat vielä enemmän yhteistoimintaa koko perheen ja päiväkodin kesken taidekasvatuksen parissa.

Taidekasvatuksen voidaan hankkeesta saatujen tulosten perusteella katsoa tukeneen lapsen oman äänen ja persoonan esiintuloa, lasten itseilmaisun ja itsevarmuuden vahvistuessa taiteen tekemisen kautta. Vastausten perusteella taidekasvatus tuki lasten vahvuuksia ja kehitti erilaisia taitoja, kuten sosiaalisia taitoja, tunnetaitoja, ryhmätaitoja sekä luovuutta. Taidekasvatus avarsi lasten ajatus- ja kokemusmaailmaa, ymmärryksen kasvaessa erilaisuutta kohtaan. Tulosten perusteella taidekasvatuksella voidaan tukea yhteistyötä niin kodissa perheen kesken tapahtuvana taidetoimintana kuin myös perheen ja päiväkodin välillä. Taidekasvatus

antoi vanhempien mielestä mahdollisuuksia yhteistoiminnan virittämiseen perheen ja kodin välillä erilaisten tapahtumien muodossa, tiedottamisen ja keskustelun lisääntymisenä sekä mahdollisuuksina lisätä yhteistä päiväkodissa tapahtuvaa toimintaa, johon vanhemmatkin voivat osallistua lasten kanssa.

8 Eettisyys ja luotettavuus tutkimuksessa

Eettisyyden ja luotettavuuden takeeksi, tutkittavan tulee tietää tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit, ja vastaajilla tulee olla mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta kyselyyn. Tutkimustietojen salassapito velvoittaa tutkijaa olemaan luovuttamatta tutkimustietoja ulkopuolisille, eikä tietoja saa käyttää muussakaan, kuin tutkimukseen kohdennetussa tarkoituksessa. Osallistuminen kyselyyn oli vanhemmille vapaaehtoista ja tiedotimme kyselyn saatetekstissä kyselyn olevan osa TAIKAVA-kehittämishankkeen arviointia sekä osa Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä. Vanhempien vastaukset lähetettiin suoraan Laurea-tietojärjestelmään, johon ainoastaan meillä ja ohjaavalla opettajalla oli mahdollisuus kirjautua ja nähdä vastaukset. Tuomen (2007, 145-146) esiin nostamien eettisten käytänteiden mukaisesti kyselyyn osallistujia tiedotettiin, mistä tutkimuksessa on kyse. Opinnäytetyössämme laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen kiinnitettiin huomiota aineiston keruussa huomioimalla monikieliset perheet ja laatimalla kysely myös kaksikielisenä. Vanhemmat vastasivat kyselyyn nimettöminä eikä heitä voitu tunnistaa vastausten perusteella. (Tuomi 2007, 145-146.)

Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti olemme pyrkineet tarkkuuteen viitatessamme aikaisempiin tutkimuksiin ja aiheesta tehtyyn kirjallisuuteen. Kyselytulosten käsittely ja säilyttäminen luottamuksellisesti tutkijaryhmän sisällä on myös Tuomen ja Sarajärven mukaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja olemme huomioineet asian aineistoa käsitellessämme. Tulosten tarkastelussa olemme pyrkineet kuvaamaan tuloksia mahdollisimman huolellisesti ja tarkasti, alkuperäismateriaalia kunnioittaen. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 132-133). Tuomen ja Sarajärven mukaan tutkimuksen tulokset tulevat sitä selkeämmiksi ja ymmärrettävämmiksi mitä yksityiskohtaisemmin analyysiä kuvaillaan. Tutkijan tulee antaa lukijoille luotettava selitys aineiston analysoinnista ja kokoamisesta. Pyrimme opinnäytetyössämme kuvaamaan analyysiä tarkasti ja valottaaksemme analyysiprosessia, liitimme tulososioon taulukon, jossa annamme esimerkkejä vastausten käsittelystä laadullisen aineistoanalyysin mukaisesti. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 141).

Kaksi päiväkodeista jätti vastaamatta, ja pohdimme johtuiko tämä mahdollisesti tiedottamisen puutteesta tai siitä, etteivät he olleet saaneet viestiä kyselystä. Emme olleet suoraan yhteydessä vanhempiin, vaan yhteydenpito heihin tapahtui Vantaan varhaiskasvatusviraston kautta, joka välitti kyselyn eteenpäin päiväkodeille. Vastausten sävy oli kaiken kaikkiaan positiivinen, eikä vastauksissa esitetty kritiikkiä hanketta kohtaan. Joko tämä johtui siitä, että

hanke oli erittäin onnistunut, tai sitten hankkeesta kriittisesti ajattelevat vanhemmat eivät vastanneet kyselyyn. Kyselylomakkeessa pyrittiin huomioimaan kysymysten avoimuus, jolloin niihin olisi voinut vastata myös kriittisesti.

Kyselylomaketta laadittaessa kävimme läpi erilaisia vaihtoehtoja liittyen kysymysten laajuuteen ja muotoon. Halusimme tehdä kyselylomakkeesta mahdollisimman helposti vastattavan, joten muotoilimme kysymykset tiiviiksi ja kiinnitimme huomiota kysymysten sopivaan lukumäärään. Mielestämme kyselylomake oli toimiva ja helppokäyttöinen, mutta mahdollisesti sähköpostilla välitetty kysely saattoi kadota muiden sähköpostien joukkoon, mikä saattoi vaikuttaa vastauksien lukumäärään. Koska kyselyn lähettäminen vanhemmille organisoitiin päiväkodeista käsin, myös kyselystä tiedottamisen tyyli ja tapa saattoi vaikuttaa vastauksien määrään. Mahdollisesti ne vanhemmat, jotka vastasivat kyselyyn, kokivat TAIKAVA-hankkeen positiivisena ja kokivat kyselyyn osallistumisen tärkeänä.

9 Pohdinta

Opinnäytetyömme aihe oli meille molemmille tärkeä, sillä olemme hyödyntäneet taidelähtöisiä menetelmiä työssämme eri-ikäisten ihmisten parissa ja nähneet taiteen toimivuuden käytännössä. Halusimme perehtyä taiteen käyttöön varhaiskasvatuksessa, sillä suoritamme lastentarhanopettajan pätevyyden sosionomi-opinnoissamme ja toivomme voivamme hyödyntää taidemenetelmiä myös tulevaisuuden työssä. Lisäksi aiempi taidekasvatuksen ja luovien menetelmien koulutus ja opinnot suuntasivat mielenkiintomme aiheeseen. Opinnäytetyömme antoi meille uusia näkökulmia sekä kartutti tietoa varhaiskasvatuksen taidekasvatuksesta erityisesti vanhempien näkemysten kautta. Opinnäytetyömme vahvisti näkemyksiämme vuorovaikutuksen tukemisesta taiteen kautta ja antoi lisäkipinän halulle käyttää taidelähtöisiä menetelmiä monipuolisesti osana varhaiskasvatusta.

Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi Vantaan kaupungin tarpeesta tehdä TAIKAVA-hankkeessa mukana olevien päiväkotien lasten vanhemmille kysely, jossa kerättiin tietoa TAIKAVA-taidekasvatushankkeesta vanhempien näkökulmasta. Lähdemateriaalin kokoaminen varhaiskasvatuksesta, taidekasvatuksesta, yhteisöllisyydestä sekä vuorovaikutukseen liittyvästä kirjallisuudesta auttoi meitä laatimaan kyselylomakkeen päiväkodeille ja johdatteli meitä varhaiskasvatuksen taidekasvatuksen maailmaan. Opinnäytetyötä tehdessämme meille heräsi ajatuksia taidekasvatuksen vaikutuksesta päiväkotiyhteisöön, sen ilmapiiriin, lapsen vuorovaikutussuhteisiin sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemukseen. Lisäksi ajatuksia herätti myös taidekasvatus oppimisen ja kasvatuskumppanuuden vahvistajana.

Vanhemmille suunnatun kyselyn perusteella taidekasvatus herätti päiväkotilapsissa luovuutta, joka näkyi mielikuvitusrikkaina leikkeinä ja esityksinä sekä omien rajojen kokeiluna turvallisesti taiteen tekemisen kautta. Mielestämme luovan ajattelun ja toiminnan kautta lapsi saa

mahdollisuuden oman kokemuspäirinsä avartamiseen ja maailman katsomiseen uudella tavalla. Mielestämme taidekasvatuksen luovuutta tukeva puoli myös haastaa päiväkodin rutiineja uudistumaan. Syömisestä, pukemisesta ja nukkumisesta voidaan taidekasvatusta hyödyntäen tehdä lapselle mielekkäämpää, rutiinien tavanomaisuuden jäädessä pois ja seikkailun astuessa tilalle. Loppupeleissä lasten luovuuden tukeminen taiteen avulla ei ole kiinni rahasta tai mitavista resursseista. Loruttelulla, lauluilla, liikkeillä, kuvin sekä tarinoin voidaan elävöittää arkea ja tehdä siitä juhlaa ja hauskanpitoa, luontevana osana päiväkotipäivää.

Mielestämme avainasemassa luovan ilmapiirin ylläpitämisessä on päiväkodin henkilökunta, jolla tulisi olla intoa tuoda uudenlaista toimintakulttuuria vanhojen tapojen rinnalle. Henkilökunnan monipuolisella koulutuksella on merkittävä vaikutus siihen toimintakulttuuriin, jota päiväkodissa pidetään yllä. Sekä tulevien varhaiskasvattajien opiskeluaikana että päiväkodeissa järjestettävä koulutus taiteen eri osa-alueilta voisi mielestämme madaltaa kynnystä taidelähtöisten menetelmien käyttämiseen. Henkilökohtainen kokemus ja tieto voisivat motivoida ja rohkaista taidemenetelmien käytössä erityisesti niitä henkilöitä, joilla ei ole aiempaa kokemusta taidetyöskentelystä. Myös moniammatillinen yhteistyö esimerkiksi taiteilijoiden ja päiväkotien välillä voisi rikastuttaa varhaiskasvatusta luovana toimintaympäristönä. Mielestämme tulevaisuuden varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajan rinnalla voisi hyvinkin toimia taiteen ammattilaisia, jolloin moniammatillinen osaaminen lisääntyisi. Tällaisella yhteistyöllä myös taiteilijoiden työllistymistä voitaisiin edistää ja saada taide tulemaan sinne, missä ihmiset toimivat.

Päiväkodissa vietetty aika on lapsen aktiivisuuden ja jaksamisen kannalta päivän parasta aikaa ja mielestämme erilaiset taidekasvatuksen muodot toimivat loistavana keinona kanavoida energiaa positiivisen tekemisen äärellä. Kyselyvastausten perusteella taiteen tekemisen iloisuus ja maagisuus tarttui TAIKAVA-hankkeen lapsiin taidepedagogin kautta, ja hänestä tuli odotettu ja pidetty aikuinen, joka tuki ja kannusti luovaan ilmaisuun eri taidemuotojen kautta. Taidekasvatus haastaa mielestämme perinteisen tulostavoitteellisen ajattelumallin, jossa lopputulosta määritellään jo etukäteen ja tekemisessä korostuvat tietyt, ennaltamäärätyt raamit. Taidekasvatuksen vahvuus on juuri luovan prosessin arvostamisessa, jossa matkan aikana tapahtuu paljon erilaista oppimista, lopputuloksen ollessa kirsikka kakun päällä.

Kuten kyselyvastauksissakin kävi ilmi, varhaiskasvatuksessa toteutettavan taidekasvatuksen avulla olisi mahdollista tukea oppimista jo varhaislapsuudesta alkaen ja tarjota vaihtoehtoisia tapoja perinteisiä harjoituksia ja tehtäviä painottavan mallin rinnalle. Asioiden ja taitojen oppiminen tapahtuu taidekasvatuksessa samalla kun lapsi toimii aktiivisena osallistujana. Mielestämme taidekasvatuksesta, jossa vallitsevat leikki ja luovuus, puuttuu oppiainemaisuus, jota varhaiskasvatuksessa ei haluta tuoda liikaa oppimisen välineeksi. Taidekasvatuksen ideaali on mielestämme vastakohta lasten aikuislähtöiselle opetukselle ja kasvatukselle. Varhais-

kasvatuksen taidekasvatus pyrkii lähestymään oppimista lapsilähtöisesti, oppimisen tapahtuessa lasten ideoiden sekä mielenkiinnonkohteiden kautta. Lasten mielenkiinnonkohteiden seuraaminen ja niistä ideoiminen olivat tärkeä pohja myös TAIKAVA-taidepedagogien työskentelyssä. Vuorovaikutus ja osallisuus vahvistuivat lasten äänen päästessä kuuluviin ja tekemisen herättäessä keskustelua lasten kesken. (Kiviniemi 2015.) Mielestämme kiinnostus ympäröivästä maailmasta, kulttuurista ja ilmiöistä syntyvät yhdessä tekemisen myötä, asioita tutkittaessa lasta itseään kiinnostavalla tavalla. Taidekasvatus mahdollistaakin eri tapoja uuden oppimiseen, josta voi olla hyötyä esimerkiksi erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille, kuten kyse-lyvastauksistakin ilmeni.

Kyselyvastauksista kävi myös ilmi, että taide voi olla yhteinen kieli erilaisista taustoista tuleville lapsille ja se voi auttaa luomaan vuorovaikutusta, joka ei välttämättä toteutuisi ilman taiteen mahdollistamaa non-verbaalista toiminnallista sisältöä. Taiteen yhteinen kieli mahdollistaa asioiden jakamisen tekemisen äärellä, vahvistaen myös lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia. Tällöin ongelmien sijaan voidaan etsiä positiivisia malleja ja ratkaisuja, jolloin lapsen niin sanottua erilaisuutta voi olla helpompaa ymmärtää. Ongelmakeskeisen ajattelutavan vaarana on, että erityislapsen tarpeet nähdään ongelmana, jotka rajoittavat hänen tai ryhmän tekemistä.

TAIKAVA-hankkeessa erityisen tuen tarpeessa olevat lapset integroitiin mukaan ryhmään, jossa kaikki ryhmän lapset pystyivät toimimaan yhdessä, omista lähtökohdistaan käsin (Halme 2015). Mielestämme TAIKAVA-hankkeen taidekasvatuksen ratkaisukeskeinen ote näkyi siinä, ettei lasten erilaisuudesta tehty ongelmaa, vaan se nähtiin yksilön ominaisuutena kuten muutkin yksilölliset piirteet, toiminnan rakentuessa sellaiseksi, että kaikki pystyivät osallistumaan siihen. Mielestämme integraatiolla voidaan näin ollen vahvistaa joukkoon kuulumisen tunnetta ja vahvistaa yhteisöä. Taidekasvatuksen avulla lapsi voi vahvistaa jo olemassa olevia vahvuuksiaan tai löytää uusia, jolloin myös yksilön itsetunto ja arvostus omaa ja toisten tekemistä kohtaan vahvistuu.

Jokaisella ihmisellä on vahva tarve tulla nähdyksi ja arvostetuksi omana itsenään ja taidekasvatus voi mahdollistaa sen luomalla ilmapiirin, jossa kaikilla on mahdollisuus toimia omista lähtökohdistaan käsin. Kuten kyselyvastauksistakin ilmeni, toimiminen ryhmässä, jossa on monenlaisia lapsia, auttaa lasta oppimaan empatiataitoja ja hyväksymään erilaisuutta. Tätä kautta lapsen ajatusmaailma voi avartua ja lapsi kykenee katsomaan itsensä ulkopuolella olevia, jokaista koskettavia asioita ymmärtäväisemmin. Mielestämme taidekasvatus lisää ryhmässä hyväksytyksi tulemisen tunnetta, joka auttaa lapsia tulemaan rohkeasti esiin sekä rauhoittaa ryhmässä olemista, kun huomiota voi saada taidetekemisen kautta. Empatia- ja tunnetaitojen kehittymisen sekä toisten hyväksymisen myötä lapsi kasvaa suvaitsevaiseksi ja moniarvoisuutta ymmärtäväksi. Elämme tällä hetkellä ajassa, jossa tarvitaan suvaitsevaisuuden ja

itsensä ulkopuolelle katsomisen taitoja, yhteiskuntien monikulttuuristuksessa ja moniarvoisuudessa. Tällöin tarvitaan yhä enemmän niitä tekijöitä, jotka yhdistävät eri taustoista tulevia ihmisiä ja auttavat heitä kohtaamaan toisensa. Mielestämme taiteella on mahdollisuus toimia yhdistävänä tekijänä eri osapuolten välillä.

Kyselyvastauksista kävi ilmi, että varhaiskasvatuksen taidekasvatuksella voidaan luoda vuorovaikutusta päiväkotiyhteisön sisällä, mutta se voi toimia väylänä kohti dialogisuutta myös päiväkodin ja perheen välillä. Taidekasvatus voi tuoda laadukasta sisältöä varhaiskasvatukseen arkeen ja todennäköisesti vanhempien kokemukset laadukkaasta kasvatustyöstä herättävät luottamusta päiväkotia kohtaan. Luottamus puolestaan voi kasvattaa vanhempien halua työskennellä tiiviimmin päiväkodin kanssa kohti yhteistä päämäärää lasten kasvatuksessa. Kun vanhemmat näkevät päiväkodissa toteutettavan taidekasvatuksen positiiviset vaikutukset lapsessa, voi se synnyttää vanhemmissa halua toteuttaa taidetoimintaa myös kotona, jolloin päiväkodin ja kodin kasvatustyölle syntyy jatkumo, ja kasvatuskumppanuus vahvistuu. Tyytyväisyys ja luottamus puolestaan kasvattavat positiivista ilmapiiriä taidekasvatuksen tarjotessa mahdollisuuksia myönteisessä hengessä käytävään vuorovaikutukseen esimerkiksi taidetuokioihin liittyvien keskusteluiden tai tapahtumien kautta.

Kun taidekasvatuksen mahdollisuuksia pohditaan päiväkotia laajemmassa mittakaavassa, olisi taiteen avulla mielestämme mahdollista luoda mielekästä yhteistyötä myös päiväkodin ulkopuolisiin tahoihin, kuten hoivakoteihin tai kehitysvammaisten toimintakeskuksiin. Tätä kautta erilaisten ihmisten ja eri sukupolvien välinen kohtaaminen mahdollistaisi lapsen ajatusmaailman avartamisen ja kasvattaisi käsitystä moninaisesta yhteiskunnasta. Yhteistoiminnan lähtökohtana voisi olla yhdessä tehtävä taide, joka toimisi vuorovaikutuksen välineenä auttaen ihmisiä kohtaamaan toisensa.

TAIKAVA-hankkeen yhtenä tavoitteena oli lisätä pedagogista osaamista päiväkotiryhmissä (Karimäki & Halme 2014) ja taidekasvattajien näkemykset ja tietous antoivat kyselyn mukaan vanhemmille uutta tietoa, jota pidettiin arvokkaana. Uuden tiedon ansiosta vanhemmille avautui mahdollisesti erilaisia näkökulmia tarkastella omaa lastaan ja taidekasvattaja pystyi antamaan ideoita siihen, miten myös kotona voidaan tukea lapsen ilmaisua monipuolisesti. Taiteen kautta lapsesta voi nousta esiin asioita, jotka saattaisivat muutoin jäädä piiloon ja on tärkeää, että lapsi voi turvallisesti kokeilla erilaisia rooleja ja näyttää sitä kautta itsestään uusia puolia. Saatamme usein leimata lasta hänen käyttäytymisensä perusteella tietynlaiseksi ja tuemme tätä käyttäytymismallia helposti toiminnallamme, jolloin rajoitamme lapsen muiden puolien esiin tulemistä. Mielestämme luovassa toiminnassa lapsen potentiaali pääsee näyttäytymään parhaassa mahdollisessa valossa ja lapsen löytäessä itsestään uusia puolia myös itsetuntemus voi vahvistua.

Kulttuurimyönteiseen ja aktiiviseen elämäntapaan voidaan mielestämme oppia pienestä pitäen integroimalla laaja-alainen taidekasvatus osaksi varhaiskasvatusta. Taidekasvatuksen avulla voidaan tukea lapsen sosiaalisia taitoja, itsetuntemusta, empatiataitoja sekä kykyä ilmaista ajatuksia ja tunteita (Nevanen 2015, 35). Mielestämme nämä asiat rakentavat ympäristöä, jossa ihminen voi elää tasapainoista ja merkityksellistä elämää muita kunnioittaen. Taidekasvatus voi mielestämme toimia ongelmia ennaltaehkäisevänä menetelmänä sen mahdollistaessa tunteiden ilmaisun ja asioiden käsittelyn taiteen kautta, vaikuttaen tunne-elämään vapauttavasti. Arkipuheessa esiintyvä taiteen vähättely ja nimittäminen puuhasteluksi on turhaa ja perusteetonta ja taiteeseen tulisi mielestämme suhtautua varteenotettavana toimintana, jonka avulla voidaan käsitellä tärkeitä asioita sekä oppia ja luoda uutta. Taiteen avulla voidaan rakentaa varhaisista vuosista alkaen kulttuurimyönteistä elämäntapaa sekä lisätä yksilöllisiä voimavaroja ja keinoja, joita ihminen mahdollisesti elämänsä varrella tulee tarvitsemaan.

TAIKAVA-hankkeessa käytetty taidekasvattaja-toimintamalli on vakinaistettu huhtikuussa 2016 osaksi Vantaan kaupungin varhaiskasvatuspalveluita, jonka johdosta taidekasvatus tulee olemaan osa jokapäiväistä varhaiskasvatusta (Askola-Vehviläinen 2016). Tämän opinnäytetyön valossa näyttäisi siltä, että taidekasvatus toimii hyvin osana varhaiskasvatusta luoden mahdollisuuksia kehittää laadukasta, suomalaista päivähoitoa. Vantaan TAIKAVA-hanke voisi mielestämme toimia suunnannäyttäjänä koko maan laajuisesti, avaamalla väylää taidekasvatuksen monipuolisille mahdollisuuksille.

Lähteet

Painetut lähteet

Alasuutari P. 1994. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Anttila E. 2001. Tanssi: kehon leikkiä. Teoksessa Karppinen S., Puurula A. & Ruokonen I. (toim.) Taiteen ja leikin lumous -4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Oy Finlectura Ab.

Anttila E. 2009. Tanssii tätien kanssa -luova liikunta ja tanssi varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Eskelin P. & Marttila M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Marjanen P. Marttila M. & Varsa M. (toim.) Teoksessa Pienten piirissä -Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hintsala S. 2011. Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä. Teoksessa Mäkitalo A-R., Nevanen S., Ojala M., Tast S., Venninen T. & Vilpas B. (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen - Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Yliopistopaino.

Huisman T. & Laukkanen A. 2001. Lapsuusajan liikunta ja sen yhteys lapsen terveyteen. Puurula A. 2001 Teoksessa Karppinen, S., Puurula A. & Ruokonen, I. (toim.) Taiteen ja leikin lumous -4-8 vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Hyyppä, M. T. 2007. Elinvoimaa kulttuurista. Teoksessa Bardy M., Haapalainen R, Isotalo M, & Korhonen P. (toim.) Taide keskellä elämää. Keuruu: Like

Juvonen, A. 2008. Taito- ja taideaineet pedagogisen hyvinvoinnin tuottajina. Teoksessa Lappalainen K., Kuittinen M., & Meriläinen M. (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Suomen kasvatus-tieteellinen seura. Turku: Painosalama.

Kalliala M. & Tahkokallio L. 2001. Yhteinen leikki. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Kalliala M. 2008. Kato mua! - Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?. Helsinki: Gaudeamus.

Karila K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa Karila K., Alasuutari M., Hännikäinen M., Nummenmaa A-R. & Rasku-Puttonen H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Karppinen, S., Puurula, A., Ruokonen, I. 2001. Elämysten alkupoluilla -Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Oy Finn Lectura Ab. Tampere

Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. PS-kustannus: Jyväskylä.

Kekkonen M. & Kaskela M. 2007. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta -Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.

Koivula M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylä: University Printing House.

Koivula M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen P., Marttila M. & Varsa M. (toim.) Pienten Piirissä -Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille.

Koppinen M-L., Lyytinen P. & Rasku-Puttonen H. Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot. Helsinki: Kirjayhtymä.

Korkeamäki R-L. 2011. Teoksessa Nurmilaakso M & Välimäki A-L (toim.) Lapsi ja kieli - Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy -Yliopistopaino.

Metsämuuronen, J. 2008. Metodologia 4: Laadullisen tutkimuksen perusteet. 2. painos. Helsinki: International Methelp Ky.

Puurula A. 2001. Kohti kokonaisvaltaista, kulttuurista taidekasvatusta: Lapsi luovuuden lähteillä. Teoksessa Karppinen, S., Puurula A. & Ruokonen, I. (toim.) Taiteen ja leikin lumous -4-8 vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Ruokonen I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Ruokonen I., Rusanen S. & Välimäki A-L. 2009. Saatteeksi. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Rusanen, S. 2007. Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen. 2. painos. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Rusanen S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Sajaniemi N., Suhonen E., Nislin M. & Mäkelä J. 2015. Stressin säätely - Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Toivanen T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue -Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusikylä K. 2001. Lapsen luovuus elää vapaudessa. Teoksessa Karppinen S., Puurula A. & Ruokonen I. (toim.) Taiteen ja leikin lumous -4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Oy Finlectura Ab.

Sähköiset Lähteet

Aladin P. 2015. Taiteen taikaa -Taiteen tekemistä ja katsomista. Viitattu 10.5.2016. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/110836-Taikava_blogi_helmikuu_2015_Ilola_Pauliina_Aladin.pdf

Halinen, H. 2015. Eskarilaisten joukkoon kuulumisen kokemuksia - Mukana Taikava- hankkeessa. Viitattu 10.12.2015. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158110/hannamari_halinen_pg_2015.pdf?sequence=2

Halme K. 2015. Miten taide saadaan nivottua osaksi lasten päivittäistä toimintaa. Viitattu 17.3.2016. <https://taikava.wordpress.com/2015/10/29/miten-taide-saadtaan-nivottua-osaksi-lasten-paivittaista-toimintaa/>

Karimäki R. & Halme K. 2014. Taidekasvattajat aloittivat työnsä Vantaan päiväkodeissa. Sivu päivitetty 7.9.2014. Viitattu 17.3.2016. <https://taikava.wordpress.com/2014/09/07/syyskuu-2014/>

Kiviniemi T. 2015. Sivu päivitetty huhtikuu 2015. Viitattu 23.3.2016. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/110834_Taikava_blogi_huhtikuu_2015_Siimapuisto.pdf

Kotsalainen, I. 2014. Eläkö luovuus päiväkodissa? Jyväskylän yliopisto Varhaiskasvatuksen pro gradu -tutkielma. Viitattu 30.10.2015. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/43989>

Opetushallitus. 2007. Erityisopetuksen strategia. Viitattu 16.3.2016 <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr47.pdf?lang=en>

Nevanen S. 2015. Focusing on arts education from the perspectives of learning, wellbeing, environment and multiprofessional collaboration -Evaluation research of an arts education project in early childhood education centres and schools. Viitattu 5.5.2016. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156298/focusing.pdf?sequence=1>

Opetushallitus. 2015. Esiopetus. Viitattu 23.3.2016. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus

Opetusministeriö. 2007. Erityisopetuksen strategia -Opetusministeriön työryhmän muistioita ja selvityksiä 2007:47. Viitattu 9.5.2016. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr47.pdf>

Askola-Vehviläinen S. 2016. Taidekasvattajat varhaiskasvatuksessa hankkeesta uusiutuvaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Viitattu 10.5.2016. <https://taikava.wordpress.com/2016/04/28/taidekasvattajat-varhaiskasvatuksessa-hankkeesta-uusiutuvaa-varhaiskasvatuksen-pedagogiikkaa/>

Sosionomi. 2016. Viitattu 6.5.2016. <https://www.laurea.fi/opiskelu-ja-hakeminen/amk-tutkinnot/sosionomi>

TAIKAVA. 2015. Viitattu 15.4.2016. <https://taikava.wordpress.com/hankkeesta/>

TAIKAVA -hanke. Viitattu 11.12. 2015 http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/organisaatio/sivistystoimen_toimiala/varhaiskasvat us/hankkeet/taidekasvattajat_varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 30.10.2015. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Viitala R. 2014. Jotenkin häiriöks - Etnografinen tutkimus sosioemotionaalista erityistä tukea saavista lapsista päiväkotiryhmässä. Viitattu 17.3.2016. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44052/978-951-39-5785-8_vaitos23082014%20.pdf?sequence=1

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake 1	47
Liite 2: Analyysitaulukko	49

Liite 1: Kyselylomake 1

Vantaan kaupunki

Taidekasvattajat varhaiskasvatuksessa (Taikava) - kehittämishankkeen toisen kauden 2015-16 arviointi

KYSELY lasten huoltajille

Taikava-hanke on Vantaan kulttuuripalveluiden ja varhaiskasvatuksen yhteinen kehittämishanke vuosina 2014-16. Tarkoituksena on tuoda kulttuuri- ja taidekasvatus päiväkoteihin osaksi varhaiskasvatuksen jokapäiväistä arkea. Draama-, musiikki-, sirkus- tai kuvataidekasvatukseen perehtynyt taidepedagogi on yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa suunnitellut ja toteuttanut päiväkotien taidetoimintaa. Sen tavoitteena on ollut tukea lasten tasapainoista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia taidekasvatuksen keinoin.

Hanke on tulossa päätökseen keväällä 2016 ja tämän kyselyn avulla kartoitamme taidekasvatuksen vaikutuksia jatkoa varten. Kyselyn toteuttavat Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat osana opinnäytetyötä. Kysely täytetään nimettömänä ja vastaajia ei voida näin ollen tunnistaa.

Lämmin kiitos vastauksistanne!

The Taikava-project is a developing and co-operative project between cultural services and early education in Vantaa during 2014-16. The aim is to bring culture- and art education into everyday life in early education. Drama-, music-, circus- or art pedagogies together with kindergarten personnel have planned and executed art activity in kindergartens to support children's well-balanced growth, development, learning and well-being.

Taikava project is coming to an end in spring 2016 and through this survey we collect information on the influence of art education. This survey will be executed by students of Laurea University of Applied sciences as part of their thesis. The survey is collected anonymously and therefore no-one can be recognized through their answers.

We are sincerely thankful for your answers!

1. Päiväkodin nimi / Name of the kindergarten:

2. Päiväkodissa toteutettu taidemuoto (draama, musiikki, kuvakasvatus, sirkus)/ Form of art pedagogy in the kindergarten (drama, music, visual art, circus):

3. Miten päiväkodin taidetoiminta on näkynyt kodin arjessa? Onko toiminta näkynyt esimerkiksi lapsen kertomuksissa tai leikeissä, tai onko perheessänne käytetty erilaisia taiteen tekemi-

sen keinoja arkisissa tilanteissa ja rutiineissa Taikavan aikana? (Taiteen tekemistä ovat esimerkiksi loruttelu, laulaminen, nukketeatteri, kädentaidot, tanssi) /

How has art activity in the kindergarten influenced your every day life at home? Has the art activity for example influenced your child's stories or play or have you used different forms of art in daily routines during Taikava? (Forms of art are for example nursery rhymes, singing, puppet theatre, handicraft, dancing).

4. Minkälaisia vaikutuksia olette havainneet päiväkodin taidetoiminnalla ole-van lapsenne kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin kuten esimerkiksi motorisiin taitoihin, kielen kehitykseen tai vuorovaikutustaitoihin? / What kind of impact has art activity had on your child's development, learning and well-being for example motoric skills, linguistic abilities or interaction skills.

5. Miten Taikava-hanke on näkynyt päiväkodin ja perheen välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä? (Vuorovaikutustilanteita ja yhteistyötä ovat esimerkiksi lasten tuominen ja hakeminen, tapaamiset, juhlat, tiedottaminen, kasvatuskumppanuus). /

How has Taikava influenced interaction and co-operation between kindergarten and your family? (Interaction situations and co-operation are for example taking children to and from kindergarten, meetings, festive occasions, informing, "kasvatuskumppanuus").

6. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin TAIKAVA -hankkeeseen liityen?/ Is there something else you would like to mention about TAIKAVA?

Liite 2: Analyysitaulukko

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Aihepiiri
Tyttö kovasti piirtää, loruttelee, kertoo satuja, tekee askartelua ja tanssii myös kotona. Olen hyvin iloinen siitä.	Piirtäminen, loruttelut, sadut, askartelu, tanssi kotona	Lapsen itseilmaisuus taiteen kautta
Hienomotoriikka on kehittynyt. Lapsi on saanut ilmaista ja toteuttaa itseään. Ryhmässä toimiminen on kehittynyt.	Hienomotoriikan ja ryhmätaitojen kehitys	Taidekasvatus taitojen ja vahvuuksien kehittäjänä
Uskon, että lapsi on saanut taidekasvatuksen myötä välineitä kommunikointiin ja toisen asemaan asettumiseen. Erialaisten ihmisten huomioiminen eri tilanteissa saattaa olla myös taidekasvatuksen myötä parantunut	Toisten asemaan asettuminen, kommunikointi muiden kanssa, empatiataidot	Avartava ja yhteisöllinen taidekasvatus
Olen jutellut paljon taidekasvattajan kanssa kasvotusten, ja hän on esitellyt projektejaan valokuvin. Lisäksi hän oli mukana varhaiskasvatuskeskustelussamme.	Keskustelua taidekasvattajan kanssa	Taidekasvatus päiväkodin ja perheen yhteistyön vahvistajana
Erittäin hyvä hanke ja toivomme kovasti jatkoa!	Toivotaan jatkoa hankkeelle	Vanhempien visio ja toiveet